

pedig a hegygerinc lábánál mormol a Föld-közi-tenger végtelen víztükrével. Az egészre a legkékebb olasz ég mosolyog. Valóban képzelni sem lehetne pompásabb temetőt. De Kossuth szereteteinek mégis edesebb lehet a pihenés abban a földben, a melyet életükben olyan rajongással szerettek.

Kossuth sirja igazi búcsújáró hely. A temetés óta nap-nap után százával zárandokolnak ki ide öregek és ifjak, honleányok és gyermekek. Az egyszerű vasrúcsos sírnál mindennap megható jelenetek láthatók. A magyar hölgyek soha nem múló kegyeletük jelül naponta friss koszorút tesznek a fejfára. Tuják, puszpángbokrok és nyíló virágok övezik a sirt, melyet a főváros hatósága is szeretettel gondoz.

Kossuth sirja mögött van a *Balhyány* mauzoleuma, mely szintén kegyeletes érdeklődés tárgya ma is. Újabbkori nemzeti történelmünknek e három kimagasló alakja így találkozott össze mint a halottak csöndes birodalmában.

Ez a három sír a kerepesi-úti temető fő nevezetessége. A három sírhoz vezetők utak mentén nyugszanak egyes jeleseink.

A Deák-mauzoleum közvetlen szomszédságában egy sorban vannak a gróf Mikeš János, Kandó Kálmán, Klapka György, Trefort Ágost, Erkel Ferencz, Irányi Dániel, Kerkápoly Károly és Salamon Ferencz sírjai. Ezek közül az Erkelé, Salamoné és Irányi Dánielé most még jeletlen.

Klapka tábornok sírja fölé halottak napján állították fel az emléket, mely Róna Józsefnek, a jeles fiatal szobrásznak alkotása. Sziklából kifaragott és borostyánnal befürtözött kereszt alján magas dombornüben emelkedik ki a Klapka tábornok képmása. Feje fölé cserkoszorút tart a nemzet gyászoló géniusza: ifjú, szép nő, fejlődmi jelenség; alakját fátyol borítja, mely arczára is le van húzva, a mi valami borongós hangulatot kölcsönöz az egész alaknak; fejére korona van tűzve, balján van a kardja és Magyarország czimere. A tábornok mellképe alatt van csákója, kardja és egy haditerv.

Az emléken, mely sziklaszerű talapatával is a főszemét szolgálja, ez az egyszerű felírás van:

«Klapka György 1820—1892».

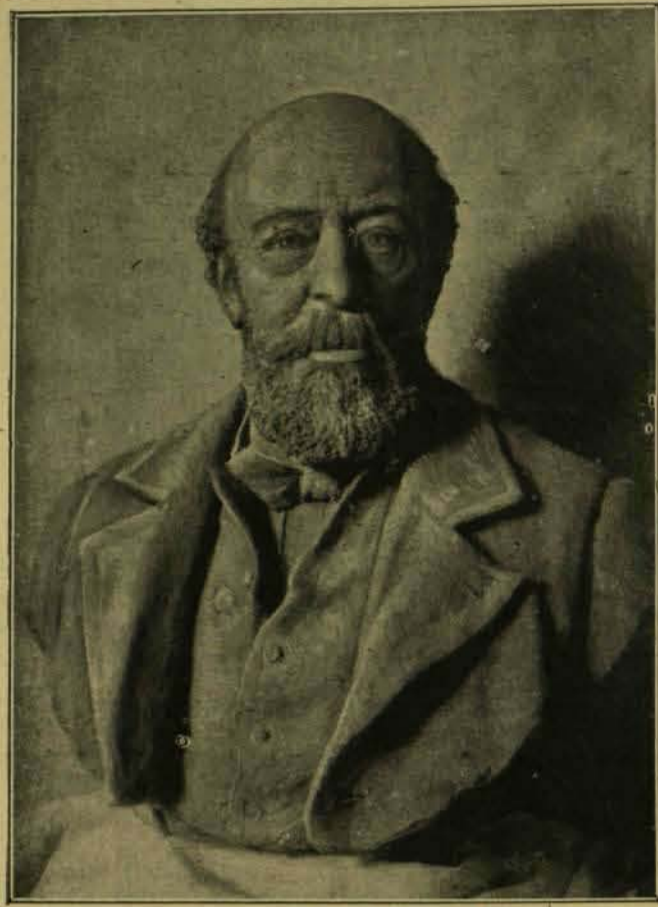
A kerepesi-úti nagy temető, hol a nemzet annyi jelese aluszsa örök álmát, művészi emlékekben épen nem gazdag, míg a külföld nagy városainak temetői, főképp Olaszországban, valóságos múzeumi a szobrászati ábrázolásnak és a művészet alkotásoknak.

A megszokott piramis alakú sírkövek mellett rendszeren a szintén régen megszokott jelképes ábrázolások: térdelő, síró, lefordított fátyalt tartó angyalok egymást váltják föl, s a gazdagok sírboltjainak ékítését is a kőfaragók hétköznapi fölfogására és vésőjére bízták. Az utóbbi időkben azonban bevitték Budapest nagy temetőjébe is a művészi ábrázolást.

Egyike azon újabb síremlékeknek, melyek a közönséges fölfogástól eltértek, *Henneberg* Károly altábornagy síremléke, a honvéd lovasság felügyelőjé. *Strobl* Alajos szépen kivittműve ez. A művész itt mellőzve a megszokottság formáit és alakjait, az élethez fordult. A sír fölé egy honvédszárt állított, a ki leszálva lováról, szomorúan áll ott, szomorúan, bánatosan lehajtott fővel. A paripa is alá szegzi nyakát. Ez reális fölfogás.

Eddigél a legszebb művészi monumentumot ebbe a nagy sírmezőbe *Zala* György jeles szobrászunk vésője készítette, *Caukássy* Józsefnek, a

atya'm nekem azokra az ember halála után jóságom

KOSSUTH LAJOS MELLÉSZOBRA. — Mintázta Kossuth Ferencz.

«Budapesti Hirlap» egykori szerkesztőjének sírjára. Ott emelkedik a főúton, mely Deák mauzoleumához visz. Özvegye kegyelete állította korán elhunyt férjének. Az özvegy vigasztalhatatlan gyásza Zala sírszobrának alap-eszméje, s meg is hat mindenkit, a ki csak látja az emlékezet beszédes, kifejező követ, melyből igazi művészet szólal meg. Az emlék törzse egy magas obelisz, felül az elhunyt márvány mellszobrával, mely nyugodtan tekint alá. Ez is igen szép munka. De a szobrászati alkotás az obelisz alján leboruló női alakban nyeri el meghatón kifejező erejét. Ez a márvány alak, mely a fájdalomtól lesújtva omlik össze, s lehanyatló kezével a koszorút nyújtja alá a sírban levőnek, az érzés plasztikus megtestesülése. A mellszobor, szintén karrarai márványból fényképek után híven ábrázolja Csukássyt. Klasszikus antik formában dolgozta ki Zala az egész emléket, melynek anyaga is szilárd és ellenálló, nem úgy, mint a temető művészi díszei közül a *Hennebergé*, *Huszáré*, *Klapkéé*, *Izsó Miklóse*, *Reviczky Gyuláé*. Ezek porhanyó köből készültek, kitéve az idők viszontagságainak.

Dr. Kovács Dénes.

KOSSUTH LAJOS KÉT KIADATLAN KÉPMÁSA.

Már több ízben volt alkalmunk említeni és példakkal is igazolni lapunk olvasói előtt, hogy Kossuth Lajos idősb fia, *Ferencz*, mily szép sikerrel foglalkozik a festő művészettel is. Így 1882-ben («Vasárnapi Ujság» 40. szám) atyjának egy tollrajzú arczképét, 1883-ban pedig («Vasárnapi Ujság» 39. szám) akkor atya szobáját díszítő három festményének másolatát közöltük következő czimkekkel: «Holdas táj», «Alpesi táj» és «Sziklás tengerparti részlet». E képeket általában finom érzés, erő és költőiség jellemzik, bizonyosságul, hogy Kossuth Ferencz határozott művészi tehetség. Ezt senki sem tudta jobban, mint édes atya, ki többek előtt sokszor nyilvánította is sajnálkozását, hogy fia a körülmények miatt hivatásos festőművészé nem képződhetett. Azok a «körülmények» azonban még sem gátolták Kossuth Ferencz, hogy

a festéssel legalább műkedvelőként ne foglalkozzék olykor üres óráiban.

Most ismét két művét mutathatjuk be másolatban, melyek nemcsak fűti kegyeletéről, hanem arról is tanúskodnak, hogy Kossuth Ferencz nemcsak festéssel, hanem — a miről eddig nem tudtunk — szobrászattal is foglalkozik, még pedig szintén sikeresen.

Atyjának jelen számunkban bemutatott két arczmása közül ugyanis az egyik egy életnagyságú s Rembrandt modorában készült olajfestménynek másolata, melyet 1886-ban festett természet után. Különösen értékes teszi ezt a képet a kivitel jelessége mellett az, hogy általános vélemény szerint az elhunyt nagy hazafinak ez a legtökéletesebb hűségű képmása, hűbben hasonlít az eredetire még a legjobb fényképi főlveleknél is. A másik arczkép annak a mellszobornak a másolata, melyet már atya halála után emlékeztetből mintázott. Ezen is igen szembevető úgy a szobrászi ügyesség, mint a nagy hasonlóság, mely azonban könnyen érthető okból a fényképi másolaton kevésbé tökéletes, mint magán az eredeti mellszobron.

Ezzel a két alkotásával újabb okot szolgáltatott Kossuth Ferencz, hogy őt a festő és szobrász művészetén a legjelesebb műkedvelők közé soroljuk, a kiből tehát, midőn most köztünk végre teljesen megteletszik, nemcsak közeletünk, hanem művészetünk is szereplésre hivatott erőt nyer. Több festményét az olaszországi kiállításokon is bemutatta, melyekre őt minden évben meghívták, hogy állítson ki valamit. Reméljük, hogy Kossuth Ferencz műveivel ezáltal az itthoni tárlatokon is találkozni fog a közönség.

ISTEN ELŐTT.

Ma-holnap már a révbé érek
S számolok veled, te élet
Vád nélkül és panaszatlan.
Múltam málázva átbolygom
És nézem a jelent lemondón; —
Áldott legyen, mi volt, mi van!

Egy vágy hevített: dalra kelni,
Örök tökélyről énekelni
Tökéletest, mely fölmarad.
Mi hevített, tán hűsárg volt,
Nem égi tűz, mely bennem lángolt,
Azért nem érem céloamat.

Tán küldetésem tulbecsültem,
Hozzám nem illőért hevültem,
Tán félre ismerém magam,
Tán napi harcra szánt a végzet,
Hogy mint milliók, jelennek éljek
És veszeszen hírem nyomtalan.

Tán kishitű és gyenge voltam,
Ezerszer is eltántorodtam
Örök czéломhoz hűtelen,
Vonzottak földi szenvedélyek,
Csábos hatalma máló kéjnek
Játékait izte én velem.

Vagy tán nem bennem volt a vétek,
Csupán a sors, csupán az élet
Volt hozzám fősvény, mostoha.
Rab voltam. Útek életgondok
S lekem, bár vágya szárnyát oldott,
Szabad nem lehetett soha.

Tán szebb időben, jobb hazában
Lehettem volna igazában
Költő, nagy mester, isteni,
Tán kedvező szelek fuvalma
Hajómat czelhoz vitte volna,
Hová dicsők példája hí.

S halk, méla bánat száll szívemre:
Áldott legyen a sorsnak rendje!
Ó úgy akarta, úgy legyen!
Lassan hulló könyvem letörölöm:
Áldott legyen az égen s földön
Gyász-végezésed, Istenem!

PALÁGYI LAJOS.

AZ ÁRULÓ SIRJA.

Paraskhos Akhilles költeménye. Uj-görögöből fordította
Hegedűs István.

Temetőnek közepében csattog a madár,
Czippus ágról myrtus ágra, lombról lombra száll;
Minden síron róza nyílik, árad illata,
Mint ha a fűz szongva-bűgva rája hajlana.
Hinnél: kertben jársz te, s nem a halál mezején,
Ezt kívánád: itt haljak meg, itt pihenjek én!
Harmatsöppben az április fénye tükrözött,
A keresztnek illatoztak virágok között,
Virágok között.

Minden síra a keresztnek árnya ráborult,
Harmat száll le, a nap könnye gyémánt-fényre gyűlt;
Ah, de egy sír, egyetlenegy szegény sírhalom
Állt a többitől külön ott egy domboldalon.
Egy magában, elfeledve, rajta nincs kereszt,
Virág sincsen, harmat sincsen, csak sem éri ezt.
Szárász hantja, szomjú hantja; egyetlen madár,
Bár csak egy dalt eldalolni, rája soh'se száll,
Rája soh'se száll.

Most az árva sír sohajtva, esdekelve szólt
Egy madárhoz, ki egy agg hős sírján ott dalolt
Altató dalt, ringató dalt, lágyat, édeset:
«Szállj felém is, szép madárkám, zengj egy éneket
É vitéznek, hej! szegénynek, a te istened,
Ha dalolsz te, még neki is irgalmas lehet.
És nagy vétket, szörnyű vétkét dalod hallatán,
Az irgalmas, a jó isten megbocsátja tán,
Megbocsátja tán.»

Ám a madár tovaszállva, vissza így felel:
«Áruló sírján a madár soh'se énekel.»
És az árva sír, sohajtva, másodsor is esd:
«Kedves harmat drága gyöngye, hantomat megessd,
Mert mi égből száll a földre, csupa irgalom,
Még ha villám is, ajándék, oh, én jól tudom!
Bűnöm éget, oltsd el, szennyét mosd le, mosd le már!
Harmatoeska, szomjú hantom oly epedve vár,
Oly epedve vár.»

De a harmat *Aliaulis* sírkövén felel,
Az emberek legridegebb hangját véve fel,
«Áruló sírjára harmat anyhe soh'se száll.»
Most szól a sír a rózsához: «Édes rózsaszál,
avasz lényű, csalogányoknak csókos kedvese,
É szegény halottnak, bár egy rózsát, ejts te le.»
«Róza hős *Szavella* sírján így sohajt:
«Áruló sírján a róza bimbót soh'se hajt,
Bimbót soh'se hajt.»

A szomorú sír ezután elcsüggedve szól,
Szól a naphoz, mely aranyos sugárt szerte szór:
«Drága szép nap, ki mosolygva ontod sugarid,
Melegítsd föl e halottnak dermedt tagjait.
Fagyos kigyót is föléleszt csak egy sugarad,
Csókok érje, nyhe csókok itt e hamvakat!»
Sztosz sírján fűzlevél közt rezgve szól a fény:
«Áruló sírján a róza bimbót soh'se száll,
Soh'se szállok én.»

Kétségbe halottjához szól a sírhalom:
«Átkos Kain, tetemedet én nem hordhatom;
Menj, kidoblak, menj pokolra, itten nincs helyed,
Áruló sír föld sehol sem adhat nyughelyet!»
És a többi sírnak rendre tompa hangja szól:
«Közéltünkben el nem tárjuk, el nem őt sehol.»

* *Paraskhos Akhilles* görög költő, 1835-ben Naupliában született. Egyike a legnagyszerűbb görög költőknek. Költeményei három kötetben 1881-ben jelentek meg. A hazafias lyrát kiváló erővel és tehetséggel műveli. A köznyelvet és az újított irodalmi nyelvet egyaránt használja. E költemény hangja, rythmussal teli. Erdekess a Garay «Záránok»-ával egybehangoltn. Garay honarúljának a pápa sem adja meg a fölmentést. E költeményben előfordult hősök a görög szabadságharcban szerepeltek.
H. I.

És a mélyből, sír öléből fölbung jaj-szava,
Átkos verte azt a testet, mely még ép vala,
Mely még ép vala.

Nem tudom, hogy megtaláltam, megszántam
szegényt,
A templomból tüstént hoztam egy keresztet én,
S ráborítom a halottra — szívem úgy remeg!
S im azonnal ott a sírt a harmat este meg.
Róza hull rá, napnak néz rá fényes sugara,
Zöldellő lomb közt megrezdül a madár dala.
Sírnak mélyén úgy megenyhül a szegény halott,
A keresztnél áruló is lel bocsánatot,
Lel bocsánatot.»

A BACSOÉK MEGTÉRÉSE.

Elbeszélés.

Irta SZÍVOS BÉLA.

Bevégződött a nazaréus atyafiak lelki gyakorlat, a hívők megeselekedték rendén, nagy áhitatossággal a magukét s azzal esedesen, alázatosan megindultak az Ur hajlékából, hogy ki jobbra, ki balra szétoszoljanak, a honnan össze-gyülekeztek.

Bizony kevesen voltak, mindössze vagy negyven asszony és hét férfiú, pedig hát egyetlenegy sem hiányzott a gyülekezetből, ott buzgólkodott valamennyi hívő. De hiába, nagyon lassan szaporodik a nyáj, s kivált a férfiak sehoggy sem akarják felvenni az Ur igáját. Mert a tiszta hit keményen tiltja a pipát s a megátalkodott férfiúi népség inkább megmarad a gonosznak ösvényein, sem hogy a pipáról, a sátán eme csali pipájáról le bírna mondani. Sok megkóstolja az igazság mézét, de megint csak vízszatántorodik az átkozott pipa keserűségéhez!

Pedig a hívek nem hevernek, hirdetik az igét, a hol csak lehet s a kiből hajlandóság mutatkozik az igazságra, menten ellátják azt a tudomány malasztjával s igyekeznek beteretelni az Ur aklába, az igaz hívőknek jámbor táborába.

Most is épen ilyen kegyes szándékot forgat a fejében Rozmaring uram, ki máskülönbben, a hiú földi életben csizmadia-mester, de emigy, a hívők seregében a nehéz püspöki tisztet viseli, dicséretes buzgósággal, nagy igyekezettel.

A mint az asszonyi népség szemlesütve, alázatosan magába szállással oszladozott, Rozmaring uram megállott a gyülekezet hazának ajtajában s szó nélkül a kékellő égre emelte szemeit. A többi férfi hívők esedesen körülállották s alázatosan a földnek hajtva a fejüket, türelemmel várták, hogy mi következik? Mert, hogy lesz valami, azt már tudták, különben nem állott volna meg a püspök.

S csakugyan lett is valami. Mert midőn az utolsó asszony is eltávozott, leemelé Rozmaring szemeit az égről, s kenetteljes, halk hangon így szólott a hat hívőhöz:

— «Ime, setétség vagyon e világban, de az Ur kegyelme meggyújtja a világosság szövetnekét. Vagyon egy város a szomszédságban, a melyet a tévelygők Szegvárnak neveznek, lakozik ott egy férfi, juhoknak őrizője, a kiből megnyilatkozott az Ige után való vágódás. De a setétségből a maga erejétől ki nem talál, segítenünk kell tehát testvéreim. S nemde nem azt mondá-e Urunk: «Emlenven tanítsatok minden népeket!» Azért a kik közületek az Ur lelkét érzik magukban, ám indultok utnak, s vezéreljétek az igazság ösvényére ama tévelygőt, ki a világosságot szomjuhozza!

A hívő testvérek néma csendben hallgatták a kenetteljes szavakat s midőn a beszédnek vége lett, helybenhagyólag bólintottak rá, hogy: úgy van! Azután kezeiket összetéve, fejüket lecsüg-

gesztve, elmélyedve, szóvalánul, merengtek ott egy darabig.

Egyszerre csak valami különös derű lepte el az egyik hívő arczát, kilépett a többi közül, s karjait az ég felé tárva, rebegő hangon így kiáltott fel: — «Az Ur tudományt lehelt én belém, én megyek!»

Majd egy másik is örömtelten megszólalt: — «Az ur velem vagyon!» — «Járjatok tehát testvéreim az Urban, — mondá a püspök, — s támadjon világosság a ti nyomdokaitokon!» — «Ugy legyen, a hogy mondád,» válaszolta a két megszállott testvér, s haladéktalanul megindultak oda, a hova az Ur őket elhívta.

Lakott a szegvári határban egy Bacso nevezetű juhász, a ki híres birkatolvaj volt teljes világlátásban s maga sem tudta volna megmondani, hány ártatlan báránka sikkadt el a kezén, hosszas juhászkodása alatt. A pandurok ugyan váltig magyarázgták neki hol karikással, hol gúzsba kötéssel, hogy a másét nem igen szabad volna bántani, de biz ez Bacso barátunkon nem sokat fogott; csak nem lehetett ő kelmeből ama mélyesges meggyőződést kiverni, miszerint a birka arra való, hogy ha lehet, ellopja az ember! Egyszer azonban csodálatos változás történt Bacson, a mit soha senki sem hitt volna.

A sok ártatlanul kiontott birka vére feküdt-e meg a lelkiismeretét, a pandurok oktatása fogott-e rajta, vagy a mint a bojtárja resbesgette, holmi csavargó nazaréusok vették meg az esztét, elég az hozzá, hogy egyszer csak el kezdett becsületes ember lenni.

Nem lopott több juhát, sőt egyszer egy nyája közé tévedt idegen ürüt is visszahajtott a gazdájának.

A bojtár váltig méltatlankodott eme hibás cselekedeten, de Bacso csak a szemeit meresztette s olyan bibliáson kezdett beszélgetni, mint az a kőborgó nazaréus szokta, a ki már nehányszor ott hált a karámjában s egész éjszakánként a bűnökét s azok szörnyű büntetését magyarázgtatta neki. Olyasmit is nem egyszerűen mondott Bacso, hogy ott a tudomány meg igazság a hívőknel, már mint t. i. a nazaréus atyafiaknál.

A dolog illetén állása jutott a Rozmaring uram fülebe, ki is jobban örvendvén az állapotnak, mint a bojtár, menten után indítá a két apostolt, hogy a megtérni hajlandó bűnös lelket istápolják és a jónak ösvényeire elvezéreljék.

Este lett mire az apostolok Szegvárra megérkeztek. A nyájnál a bojtár örkdött, Bacso pedig otthon volt a háznál s miközben felesége téstát gyúrt, csendes elmélkedésbe merülve szóltanul üldögélt a sutban. Még azt is alig vette észre, hogy az ajtó megnyílik s csendes alázattal belép rajta a két apostol. Csak akkor ocsúdott fel merengéséből, midőn az egyik hűvényy kenetteljes hangon megszólalt:

— «Az Ur áldása legyen e hajlékon és minden lakóin, kik az igazságot szomjuhozzák!»

A juhásznő kezéből majd kiesett a nyújtófa ezen különös beszéd hallatára, míg Bacso rögtön ráismert a két vendégre a bibliás beszédrel s azonnal tisztában volt vele, hogy ezek a hívők nyájából valók.

Nagy tisztességgel leültette hát őket s megereit az istenes beszélgetés.

Az apostolok elkezdtek a világi élet semmisségét, a földi bűnök temérékségét magyarázni, sátán mesterségének mondták az adót meg a katonaságot, majd az emberi nemzet vaksága került sorra, hogy a tévelygők templomába

járnak, csálnak, lopnak, hazudoznak, isznak, pipáznak. De hát nem is csoda, mert a papok szavára hallgatnak, azok pedig nem az Úr szolgái, hanem azok az antikrisztusok, a kikiről meg vagyon írva, hogy el fognak jönni!

Bacsóné eddig csak elhallgatta a nazarénusok beszédeit, de a mint a régi hitet meg a papokat kezdték szidalmazni, már akkor nem állotta tovább szó nélkül. Mert hát habár a lopott birka húsát minden nagyobb lelkiismereti furdalás nélkül megezte is, de azért erősen ragaszkodott a maga hitéhez s ugyancsak jó templomos fejéreselőd volt. Oda szólt hát amúgy félvállról a neki melegegett apostoloknak:

— «Ugyan minek ártják kendtek magukat olyan dologba, a mihez nem értenek, hiszen nem a kendtek észéhez való az! Az én hitemet

még egyszer megszületnek is. S annyit megmondok, hogy ha be nem fogják kendtek a szájukat, hát majd megmutatom én, hogy merre kell a házból kimenni!»

A nazarénusok nyugodtan hallgatták a zivart, s a mint az asszony elhallgatott, az egyik szeméit égnék meresztve, csendesen így felelt:

— «A balgatagoknak beszéde pedig olyan, mint a kiáltó szó a pusztában, melyet senkinek fülei meg nem hallanak!»

Ez a nyugodt hangon elmondott keneteljes beszéd, végkép felborsolta az amúgy is ugyan csak kardos asszonyt, kivörösödött, mint a főtt rák, hirtelen szembe fordult az apostolokkal, kezét a csipőjére tette, s megeredt belőle a szó, hogy csak úgy zúgott. Szörnyű mód pergett a szájából a szapora beszéd, s elmondott hamar-

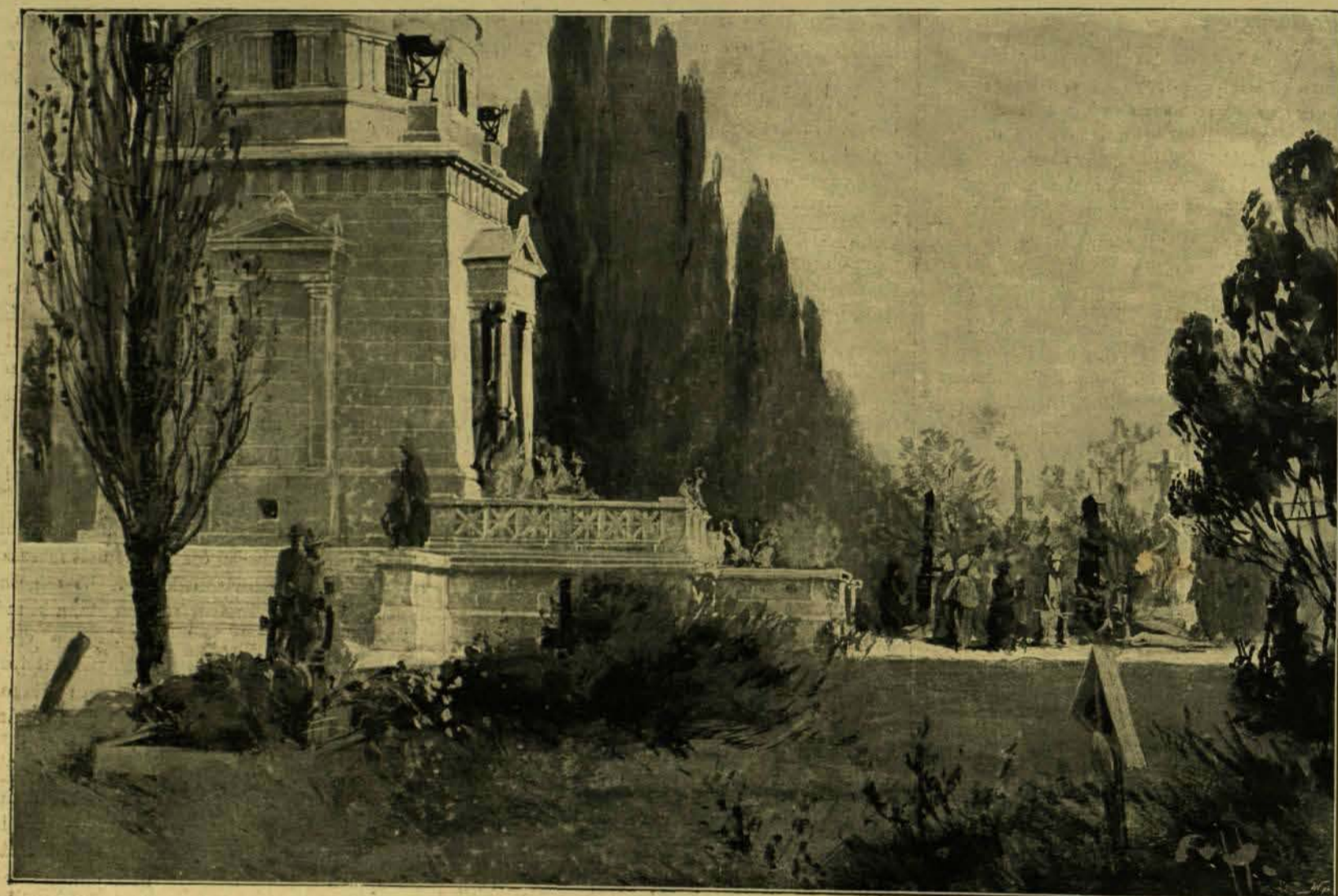
dott a sutba, de a két apostol vértanúi nyugodtsággal, mozdulatlanul ült a maga helyén. Mindössze az egyik tett ilyen megjegyzést a mint a lisztfelhő elborította, meg a vizes edény össze locsolta:

— «Írva vagyon Zakariásnál: «És az Úr felhőt szerez és záporosót ad nektek!»

Együttal mintegy kérdőleg rátekinített társára, hogy mitévők legyenek mármost? Ez pedig letörőlvén arczáról a lisztes habarcsot, alázatosan, de rendületlen elszántsággal így felelt:

— «Írva vagyon: «Hirdessétek az ígét mind alkalmas, mind alkalmatlan időben!»

S nyilván hirdették volna is, ha a markos asszony hirtelen ki nem nyitja az ajtót s az egyik apostolt a másik után egy pillanat alatt ki nem buktatja.

A KEREPESI-UTI TEMETŐBŐL. — DEÁK FERENCZ MAUZOLEUMA ÉS KÖRNYÉKE.

Háry Gyula rajza.

meg ne böcsömlje előttem senki fia, mert azt mondom, hogy nem jól jár, ha mindjárt nem tudom, hogy ki Isten teremteste volna is!»

Azzal úgy odább tett egy fazekat, hogy nagy csörgéssel mindjárt öt-hat felé repedt.

Az apostolokra azonban semmi hatása sem volt a Bacsóné haragjának, csak a fejüket hajtogatták csendesen, az egyik pedig kegyes hangon így szólott:

— «Beszél ő, de nem tudja hogy mit, mert az Úr sötétséget bocsáta az ő elméjére!»

— «Bocsátott bizony a kendére, hogy az Isten akarhova tenné kendteket, hát még a magam házában is ilyeneket mernek nekem szemtől-szembe mondani, nem elég, hogy a hitemet csufolják, még magamat is kisebbíteni akarnak? No, abból ugyan nem esznek kendtek, mert ha még emberségre nem tanították kendteket, hát majd arra kapatom én! Szégyen, gyalázat, nem sül ki a kendtek szemé a más házára jönni orozátlankodni! Azért, hogy ez a vén tökéletlen ember szentírásnak veszi a kendtek bolond beszédjét, engem ugyan csúfá nem tesznek, ha

jában annyit, hogy a lassú beszédű apostoloknak öt-hat térítő-útra is elég lett volna.

— «Micsoda? még bolondnak mondotok engem a tulajdon házában, még azt mondjátok hogy az én szavam nem jár? No, majd megmutatom én mindjárt, hogy ki parancsol ennél a háznál. Látjátok azt az ajtót? No hát arra a kijárás, míg szépen vagytok, mert azután ha keresnétek, sem találjátok meg!»

Bacsó, a ki nagyon jól ismerte már a felesége keze járását, aggodalmasan köszörülgette a torkát a sutban, de szólan nem mert, míg az egyik apostol görsös újját fölemelve, méltóságos intő hangon emígy szólott:

— «Írva vagyon: az asszony pedig hallgasson a gyülekezetben!»

Még egyebet is akart mondani, de nem ért rá, mert Bacsóné végkép neki böszülve ez újabb sértésre, hirtelen oda vágta a lisztes kosarat a nazarénus fejéhez, utána a vizesedényt, nyújtó fát, csuprot, vasalót, meg a mi csak kezébe akadt. A mozsárúto Bacsót találta oldalba, a ki el is jaidította magát s szaporán beljebb húzó-

Sőt előrántotta Bacsót is a sutból, kilódította a ház elébe, utána lökte a subáját, kalapját, azzal becsapta utánuk az ajtót.

Kivülről, az asszony mérges csatorálásán keresztül is behallatszott az apostolok csendes, nyugodt szava:

— «Boldogok a kik háborúságot szenvednek az igazságért, mert azoké a mennyeknek országa!»

A három férfiú azután lassacskán megindult kifelé a karárhoz, ott folytatták a megzavart szent elmékedést egész hajnalig. Bacsónak minden kételye tökéletesen eloszlott, szentül meggyőződött a hívők tudományának igaz voltáról s mintegy újjá születve érezte magát, csak az volt már az egyedüli kívánsága, hogy bár a Lélek a felesége pogány indulatát is meglágyítaná s elvezetné az igazságnak ama tiszta forrásához.

Bacsóné pedig, a mint szokása szerint hamar lecsillapodott s a mint elkezdte a nazarénusokhoz vagdalt edények cserepeit összesepergetni,

úgy vette észre, mintha egy kicsit megbánná a dolgát és sajnálná azokat az idegeneket.

— «Ejnye no, de minek is haragítják meg az embert! Pedig lám, milyen szeliden, csendesen beszéltek s hogy lesütötték a szemeket, akár csak a szűz leány. És milyen békén elszenvettek mindent, mint a bárány. Pedig bizony kaptak az istenadták eleget! Nem olyanok voltak ezek, mint a többi ember. Azután miket beszéltek! A roszt közt jót is eleget. Lám az adó ellen is beszéltek, meg a pipát, részegeskedést tiltották. Hisz ebben tökéletesen igazuk van. Az adóért most is majd megnyúzzák az embert, aztán az is jó volna, ha ez a vén ember nem innék, meg nem pipáznék mindig.»

Ezen aztán még másnap, harmadnap is el-elgondolkozott Bacsóné s kivált a mint az adó,

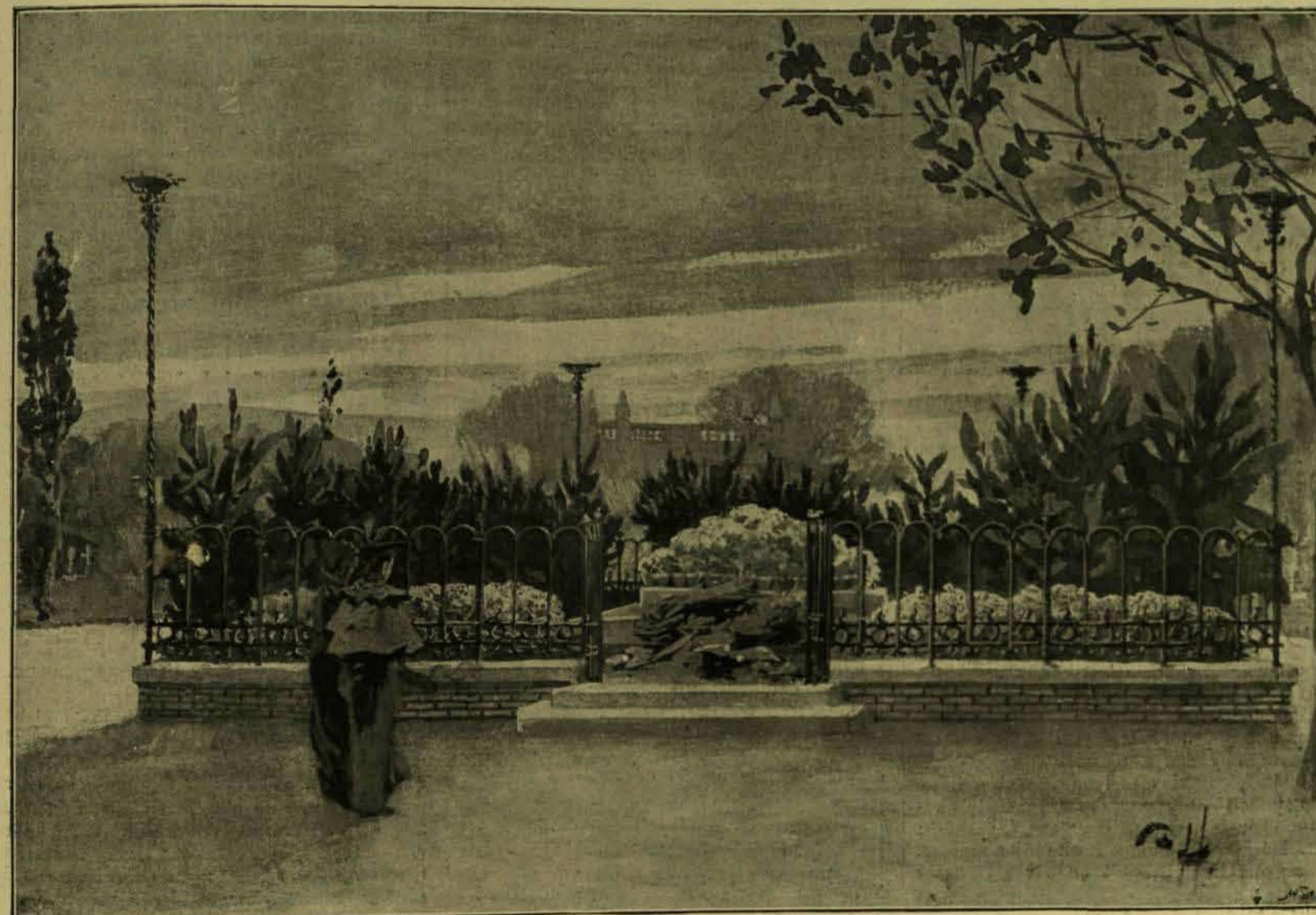
polgári vagy katonai hatóság által kiállított útlevelek, igazolványok és nyílt rendeletek érvényüket veszítették, a vasúton való közlekedést pedig ápril 11-éig teljesen megszüntették. A külföldi követségek futárai csak Eydkuhnen porosz határszéli állomás felé, a rendőrniszter sajtóközleg kiállított rendeletének előmutatása mellett juthattak ki az országból.

Amde mindezen szigorú intézkedések mellett is a levelek, sürgönyök és utazók csempészete javában folyt. Jó pénzért, fényes imperiálókért az ember a katonaság által képezett őrszemlánczon még fényes nappal is átmehegett. Hogy aztán a megvesztegetett katonák az átszökött utasok közül nehányat futás közben véletlenül agyonlőttek, azon nincs mit csodálni, mert végre a borraló csak úgy ér valamit, ha az ember nyugodtan költetheti el.

A czárgyilkosok kivégeztése előtt a haditörvényszék egyik ülnöke Neidhardt ezredcs, lakásán a nihilista bizottság rettegett feketeszegélyű

is tiltakoznak. Most azon kérdés merült fel, hogy hol keresendők a citadellában elzárt gyilkosok társai, ha a Neidhardt-elleni merényletet csakugyan más kezek hajtották végre? Nehány nap mulva Richter tábornok, valamint Pahlen gróf Berlinből keletezett leveleket kaptak, melyekben tudtukra adatott, hogy minden további üldözés és kegyetlenkedés hasztalan, mivel Seljabinon és társain kívül, kik a nélkül is kézrekerültek, egyik sem maradt az országban. A mi pedig Neidhardtot illeti, jobb lenne azok boszúját ki nem hivni, kik az örök igazság ítéleteit Szent-Pétervárott végrehajjták. A két levél megtette hatását, a mennyiben az éjjel-nappal folytatott tömeges elfogatások megszűntek és csakis gyanus idegenek, vagy pedig ismert izgatók maradtak a szentpétervári citadella börtöneiben.

Végre elérkezett a nap, melyen a halálra ítélt czárgyilkosok kivégeztettek. Perovszkaja Zsófia megkegyelmeztetését nemcsak az államtanács, hanem valamennyi nagyhercegnök is kérelmez-

A KEREPESI-UTI TEMETŐBŐL. — KOSSUTH SÍRJA, S MÖGÖTTE BATHYÁNY MAUZOLEUMA.

Háry Gyula rajza.

pálka, pipa, meg az a szelid, békétűrő viselet észébe jutott, mindjobban fejébe vette, hogy ha hibásak is, de még sem voltak azok roszt járatú emberek s elgondolta magában, hogy ha még egyszer vissza találnának jönni, nem banna velük olyan kegyetlenül, mint akkor.

Ez a kívánsága nem sokára csakugyan be is teljesedett. (Vége következik.)

AZ OROSZ RÉMURALOM IDEJÉBŐL.

(1881. Márczius 13.)

Történelmi adatok. Irta Grubov A. Oroszból ford. S. V.

1881 márczius 13-ika után Oroszországban, nevezetesen pedig Szent-Pétervárott majdnem három hétig valóságos ember-hajtóvadászat tartatott.

A czár kézrekerült gyilkosai a legborzasztóbb kínzásra sem neveztek meg büntetésüket, valószínűleg azért, mivel büntetésük nem voltak. Ezt azonban az e czélra különösen kirendelt katonai rögtönítelő törvényszék sehogy sem akarta elhinni. Az ország határai szárazon és vizen úgy szólván légmentesen elzártak, mindennemű

levelét találta, melyben tudtára adatott, hogy őt a teljesen ártatlan s a merénylet titkaiba be nem avatott Perovszkaja Zsófia kisasszony iránt tanusított vad embertelensége miatt, a végrehajtó bizottság halálra ítélte s ezen ítélet néhány nap mulva végre is fog rajta hajtani.

Neidhardt ezredcs volt az, kinek indítványa folytán Perovszkaja Zsófiát vallatás közben fegyelmi uton 50 kancsuka-ütésre ítélték. Ezt a kegyetlen ítéletet utóbb azzal indokolták, hogy a vádlott hölgy az elnök kérdéseire a választ egyszerűen megtagadta.

A gonosz lelkű Neidhardt a végzetes levél kézhez vétele után legott betegnek jelentkezén, arra kérte Pahlen gróf tábornokot, a törvényszék elnökét, hogy ülnöki helyette egy más törzstisztet rendeljen be. Amde mindez nem hátráltatta az ítélet végrehajtását, mert Neidhardtot, ki lakását többé el nem hagyta, séta közben tulajdon kertjében a szomszéd ház kerítése faláról lelőtték, a nélkül, hogy a tettesnek nyomára jöhettek volna.

A véres merénylet a rögtönítelő bíróság tevékenységét még inkább fokozta, habár minden jel oda mutatott, hogy a czár meggyilkoltását nem a nihilisták hajtották végre, kik utóbb ezen föltetés ellen ünnepélyesen tiltakoztak s mai napig

ték. A megölt czár második felesége, Jurjevskaja Katalin hercegnő kezeséget vállalt az elítélt leány ártatlanságáért, kiről egyébként a vádlottak egyhangulag azt vallották, hogy a merénylet tervezésében vagy végrehajtásában egyáltalán részt nem vett. A fiatal uralkodó tán hajlandó is lett volna a megkegyelmeztetést elrendelni, ha véletlenül egy eset nem fordul elő, mely azt lehetetlenné tette. Ugyanis Perovszky tábornok, a szerencsétlen Perovszkaja Zsófia édes atyja, leánya sorsáról értesülve, kijelentette, hogy kegyelemért soha sem fog eszedni, hol csakis igazságot kellene szolgáltatni. Ha a czár ártatlan leányát a hóhérnak kiszolgáltatja, vére az ő lelkére fog száradni.

A szerencsétlen atya kifakadását az udvari párt azon tagjai, kiknek könnyelműsége részben a czár halálát okozta, makacs felségvétségnek nyilvánították és Perovszkaja Zsófiának a bitófán kellett meghalnia. A teljes három óráig tartott kivégeztések a népre iszonyú hatást tettek. Mikor a hosszú fekete ingbe öltözött Perovszkaja hátra kötött kezekkel, meztelen a verpadra lépett, nemcsak a katonaság sorából, de a tömegből is távoli dörgéshez hasonlítható tompa moraj hallatszott. Sokan zokogva sirtak és imádkoztak, mások ismét a mellettök állók

nyakába borulva, iszonyú átkokat szórtak azokra, kik ártatlanok vért ontják.

Este Szent-Pétervárt utózmán siri esend uralkodott, melyet csak a lovas és gyalog őrszolgálat zaja szakított félbe. A rendőrmisztér parancsára két színházban ingyenes előadások tartottak. A Millionkaja fényes éttermeiben katonai zenekafok játszottak, de néhány részeges csavargón kívül egyéb látogatók és vendégek egyik helyre sem akadtak. Éjfél után a testőrtüzsérg lakatnyájában tűz ütött ki, mely alkalommal *Donszki* ezredet, ki a kivégzéshez kivonult három úteget vezényelte, egy égő gerenda agyonütötte a nélkül, hogy a legénység a megmentését megkísérelte volna.

A többi vádlottak elleni eljárás a nyár derekáig tartott, mikor aztán 283 egyén részint a különféle várakba zárattak el, részint pedig Szibériába küldték, honnan tudunkkal a mostani trónörökös nagykorúsításának alkalmával adott kegyelem alapján mindössze tíz ember került vissza.

III. Sándor cár határozott parancsára a véres merényletre vonatkozó összes iratok a csitadella udvarában elégettettek, hogy a szomorú időknek megnyoma se maradjon.

Mind ezek dacára a merénylet főbb mozzanatainak felderítése nem fog elmaradni s habár egy bizonyos párt minden áron azon van, hogy a valóság napfényre ne kerüljön, az örök igazság elnyomása alig fog sikerülni.

KÉPEK A FELKELŐ NAP ORSZÁGÁBÓL

Naplótörredékek.

Irta Reményi Ferenc es. és kir. sorhajó-zászlós.

Tokio, Nipon fővárosa.

Augusztus 15-én az egész napra szabaddá tudtam magamat tenni, hogy megtekintsem a közben fekvő Tokiót, Nipon (Japán) fővárosát.

Tokio egykor *Jeddo* nével, egy feudális szervezeti katonai állam székhelye; ma egy alkotmányos szervezeti császárságnak fő- és székvárosa, melynek életében az *egyikort* a mától, vagyis a középkort az újkortól csak egy év — 1868 — választja el.

Mily változatos történelmi korszakokra tekintethet vissza ez a város! S multjának minden mozzanatát meghagyta nyomát a városban, bár ugyanazok sokat eltörültek a nyomokból az idő és a tűz, a niponi nagy városoknak ez örökös csapása.

Azon a terjedelmes lapályon, mely a Szumida-gálya folyónak a tókioi öbölbe szakadó torkolatát környezi s melyen később *Jeddo-Tokio* épült, 1590-ig csak egy erőd és körülvette szörvényszerűen néhány szegényes falu állott. Mocsarak, lagunák borították a vidéket. A középkori háborus időkben e vár többször változtatott urát; egyik bitörő család kezéből a másikéba került. Végre 1590-ben az akkor hatalomra jutott *Jejászu*, a Tokugáva sogún dinasztianak megalapítója, indíttatva a hely kedvező fekvése által, elhatározta, hogy ide teszi át katonai székhelyét. Ettől kezdve *Jeddo*, mint hatalmi központ gyorsan növekedett. Majdnem háromszáz éven át — 1590-től 1868-ig — tarták itt udvarukat a Tokugává. Növelé a város fényét és terjedelmét, hogy az összes daimiók (országgyűzők, hűbéres urak), kényszerítve a sogunok által, 1642-től kezdve, az év egy részét itt tölték. 1868-ban megtört a sogunok hatalma. Az elégedetlen daimiók, ürügyül használván a sogun által az ország megnyitását követelő külhatalmaknak kényszerítéséből tett engedelményeket, a mikádóhoz pártoltak át, a ki szent nimbusztól környezve, de a tényleges uralkodói hatalomtól a sogun által megfosztva, élt Kiotóban. A fiatal mikádó, a még jelenleg is uralkodó *Mutsuhito* császár, legőzövé a bitörőt, kezébe ragadta az uralkodás gyepőit és székhelyét egyidejűleg Kiotóból *Jeddo*-ba tette át, melynek nevét az 1868 szeptember 13-iki rendelettel *Tokió*-ra («keleti főváros») változtatta át.* A császár (ez a mostani czime a hajdani mikádónak) nem állapodott meg e tényénél. Felbontotta a feudális államszervezetet, helyébe alkotmányos parlamenti szerveze-

* Kiotó, a másik főhely, ugyanakkor Szaiók azaz nyugati főváros nevet nyert.

tet állított és meghonosította országában az európai műveltség minden vívmányát. A nagy számú hivatalok szervezése, a parlament és számos gyárak felállítása, mind oly újítás volt, melyek természetesen új lendületet adtak Tokiónak, úgy, hogy ma már 1.400.000 lakost számlál.

Még kora reggel volt, mikor a jokohamai pályaházhoz* értem. Ott már nagy számú utazó közönség hemzsegett; de zajongást, futkozást nem tapasztaltam. Mindenki csendes, nyugodt és udvarias volt. Tudta a legutolsó küli is, hogy mihez tartsa magát. A pénztár előtt rendőr és sorompó nélkül is sor képződött, nemkülönben a málfafeladásnál, a hol pedig mindenki feladta nagyobb kézimálháját is. Ezért itt külön díj nem jár. A feladó írott vévény helyett egy pléhdarabot kap vévényül, melyre egy szám van bevésve; e pléhszámnak párját ráakasztják a málfára és ezzel a dolog el van végezve. Az érkezés helyén a feladó előmutatja a málfaszámot és megkapja az avval jelölt darabot. A hordárok ép úgy a vasúti személyzethez tartoznak, mint a pénztárosok, kocsivezetők, stb., tehát külön díjazásban nem részesülnek; mindazonáltal minden zaklatás nélkül is gyorsan szolgálnak. A várótermek európaiasnak vannak berendezve. Az asztalokon újságok és a tókioi központi meteorológiai állomás napi időjósításai vannak a váró közönség használatára kirakva, biztos jelöl annak, hogy azokat senki onnan el nem hordja.

Ha tehát mégis tetemes és kellemetlen zaj hangzott a pályaudvaron, azt nem a váróközönség magaviselete, hanem — lábbelje okozta. A japáni lábbeli (géta) t. i. nem egy az egész lábat beburkoló bőrczipőből áll, hanem egy fatalpából, mely két falécen áll, vagy pedig egy darab vastagabb, alsó fele elején rézsűt lemeztett, közepén pedig kivált fatalpából. Tehetősebbek szépen lakkozott, és finom fából készült, de szintoly alakú faczipőket viselnek, ha ugyan nem európai ruhában jelennek meg, a mihez európai czipőt viselnek. A *géta* feje szép szalmafataltól van, elől két egybefutó szalaggal, mely a láb hüvelyk- és második ujja közé véve, megerősítőül szolgál. A rövid és kivétel nélkül mindig tiszta, fehér vászonharisnyának (*stábi*) ennek megfelelőleg külön hüvelykujjai vannak. Ily czipőkkel természetesen csak lassan, tipegve és nagy kopogással lehet járni, minél fogva olyan szolgáltatások, a kik lábaik gyorsaságát szerzik kenyerüket, szalmafatalt szándékolva használnak.

Mikor a vonat berobogott és a sorompókat megnyitották, valóságos puskaropogásszerű zajja fokozódott az aszfaltos peronra kiönlő utazók klipp-klappja. Érdekes és a japáni öltözködésnek férfiaknál és nőknél nagyjában egységes jellege mellett is, változatos képet nyújtott e nyugós sokaság. A fő ruhadarab mind a két nemnél a *kimono*, egy bő s majdnem bokáig érő kaftanszerű felöltő, bő és rövid újjakkal, melyről hosszú lebernyege csüngnek alá, e lebernyege zsebként szolgálnak a papiros keszkenők és egyébke számára. Az elől nyitott kimonót a csipők körül csavart öv tartja össze, az *obi*, mely a férfiaknál egyszerű és keskeny, a nőknél arasznyi széles, szépen himzett selyemből van készíttve és hátul egy óriási, felülről lefelé kötött esokorba hajlítva. Az ilyen női öbik sokszor valóságos remekmunkái a selyemszövőszetnek és nagy értékűek. A kimonók kevésbé adnak alkalmat fényűzésre; többnyire egyszerű mintával díszített, kék vagy szürkés vászonból vannak készíttve. Mennél fiatalabb a nő, annál elevebbé színi és mintájú kimonót visel, de sohasem riktó színt, mert ez illetlen. Tekintve vége, hogy e nemzeti népviselet szabása évszázadok, sőt évezredek óta csak kevésbé változott s a dísz-öbik nélkülözhetetlenek; a legmagasabb társasághoz tartozóknak nyilvános alkalomok akara nem akara a párisi *palais de printemps* szórnytalálmanyaiba kell bujniok. Ez ugyanis az udvari és különben is hivatalos ruházat. A tiszt és hivatalnok tehát házon és szolgálaton kívül többnyire európai polgári ruhában jár. Az utazók között is nem egy niponi (japán) férfi volt, a ki bár elegáns, de rosszul álló európai mezt viselt; mások legalább avval akartak európai műveltségük mellett tüntetni,

* A Tokio Jokohama közti vonal volt Nipon első vasútja; 1872-ben nyílt meg; ma már 2974 kilométer hosszban kötik egybe az ország főpontjait vasúti vonalak.

hogy szük nadrágot viseltek a kimonóhoz, melyet magasan felűrték; hogy európaias ruhájuk kellő módon látható legyen; a legtöbb európai kalapfélféket viseltek, az angol utazó-sipkától kezdve a tropikus para-sisakig, így aztán igen mulatságos egyveleg öltözékeket láthattam.

Elindultunk félórai késéssel ugyan, de minden bevezető és előkészítő fűtöttések, harangversenyek és kalauz-szónoklatok nélkül, egészen amerikaiasan. A vonatszemélyzet a kalauzoktól kezdve a mozdonyvezetőig kizárólag japánokból állott.

A különben is csak egy óráig tartó út peroznyi gyorsasággal látszott elmúlni, az utazó társaság és a tájkép folytonosan foglalkoztatván a figyelmet. A vasút nagyrészt a tengerpart közelében halad; jobbra a tókioi-öbölre s az azon tova síkamló négyzetes vitorlájú dsunkákra nyílt kilátás, balra kies halomvidék volt fenyves kupokkal, a völgyekben rizsföldek gyönyörködtették a szemet; majd kisebb városkák mellett haladt el a vonat, vagy pedig folyókán kelt át. *Sinagava* állomásnál már Tokio szélehez értünk; a város előtt néhány szigetekre látszott, elhagyott erődökkel. *Simabasi*, a végállomás már a város határán belül van a tengerpart mentén tova futó utolsó vonalszakasztól balra, itt tehát már a keleti fővárosra, azaz ezer meg ezer szürke palaszindelyes házfedélre tekinthetünk ki.

Simabasi ismét felhangzott a gétek kopogása; a sokaság vagy *rikásák*-ra, vagy az innét induló lovonatú-vasútra szállva csakhamar eloszlott minden irányban. Én egy rikás választottam ki magamnak, e könnyed és gyors szerkét találgatva a legalkalmasabbnak széttekintő körítamra. Mert erre akartam az egész napot szánni. A kocsióvó kuli az egész napon át rekkenő hőségben lankadatlan gyorsasággal vonta kocsimat, igaz, hogy többször pihentünk is. Mikor megindultunk, szokása szerint az idegenektől leglátogatottabb fogadó, az *Imperial hotel* felé vette útját s a mint én Siba felé utasítam, megállt és bambán tekintett rám; csak mikor ismétlem cézomat, tért át egy más utcába olyan kifejezéssel csóválva fejét, melyből világosan kiritt a gondolat, hogy: *Furcsa egy ánglus, a ki nem a Imperial hotel breakfastján kezd meg Tokio látványait.*

Mielőtt azon helyeket néztem volna meg, a hol *Új-Nipon* él, azon helyeket akartam ellátogatni, a hol *Ó-Nipon* utolsó legfényesebb korszaka van eltemetve: a Tokugáva-sogúnok sírhajhoz.

A hatalmas országlók azon város földében nyugszanak, melyet ők emeltek a semmiből, melyben rettegett uralkodókként éltek két és fél századon át. Csak kettő tesz kivételt: a Tokugáva dinasztia alapítója, *Jejászu* és ennek unokája, *Jemitszu*. E két istenített Tokugáva nem emberek hajlékai közt van eltemetve, hanem a nikkói szent hegyeség isteni magányában. A Tókioiban nyugvó 12 Tokugáva közül hat az Ujeno-halmon, másik hat pedig a Siba-halmon van sírba téve. Emez a halom közelebb fekszik a Simabasi állomáshoz és az ottani sírok híresebbek az Ujenában lévőknél; e két okból választam Sibat látogatásom első céljává.

Egy hosszú, keskeny utca vezetett oda, mely számtalan, a japán ipar és műipar mindennemű termékeivel telt boltjaival Tokio bazárjának látszik. Az alacsony Siba-halmon a város déli részén fekszik, végtelenül tova húzódní látszó háztömegek közepette. Lejtőit és hátát évszázados, óriási fenyők fűdik, melyek általában nagy számmal láthatók s igen vonzóvá teszik e szép országot a mérsékelt évő szülőte előtt. A meleg földön buja növényzete, sajátzeri alakzataival soha nem szűnő újjászületésével bámulatba ejt bár bennünket, de el is fászt; igazán jól csak ott érezzük magunkat, a hol, mint Japánban az évszakok változása majd dús tenyésztettel, majd a hó fehér leple alatt meddő nyugalommal jár, a hol ismerős fák és virágok köszöntnek.

Egy tág kapun át egy széles, jól ápolat útra jutunk, mely a fenyők sűrű sudarainak árnyékában vezet föl a lejtőn. Elmarad mögöttünk a város zaja, mozgalmá, el az egész emberi élet. Itt a halottak birodalmában vagyunk; örök nyugalom közt, örökközlő fenyők alatt. Ime, itt vagyunk már a sogúnok sírjainál. Egy magas, vörös fagerítés tűnik fel, elválasztva a nagy halottak porai által szentelt helyeket a külvilágtól. A ker-

tést több helyen szépen faragott fakapuzatok szakítják meg. Belépünk az egyiknek, mely előtt két félemeletnyi faóriás állt, a két *«Déva király»*, a hogy a kapu nevéből (*Ni-Ten-Mon*: a két *«Dévakirály»* kapuja) következtetjük. Az egyik királyi kapuor riktó vörösré, a másik mérges zöldre van festve. Egy tágas négyzetes udvar tárul fel előttünk, melyet több mint embermagasságu hatalmas köllámpák sűrű többszörös sora fut körül. Mindegyik lámpa nyúlánk alapszaton áll, a melybe az adományozó neve van bevésve. E lámpák ugyanis nem a templomtelek megvilágítására szolgálnak, hanem az elhalt sogúnok tiszteletére emeltek a daimiók által, a kik ily mérvadó alakban akarták kifejezni elhúnyt föllebbvalójuk emléke iránti hódolatukat. Az udvarnak az első kapuval szemközi oldalán egy második kapuzat emelkedik, melyek faragott sárkányokkal díszített tetőzetét aranyozott oszlopok emelik; az oszlopok körül is hatalmas sárkányok tekerőzönek. E kapu, melynek neve *Choku-gaku Mon*, a «császári tábla kapuja», így nevezve egy tábla után, mely homlokgerendáján függ és a 7-dik sogun *Jetszugu* (meghalt 1751.) nevével az akkori mikádó kézírásában, egy második udvarra vezet. Itt is lámpások futnak körül, a lámpák azonban bronzból vannak és elhalt sogún rokonainak ajándékai, a kik hozzájuk való tartozásuknak ez értékebb anyag adtak kifejezést.

A rokonok emelte lámpák tetemes száma: — 212 — arra enged következtetni, hogy a magyar sógorságot a japáni sógorság jóval felülmúlja tágas terjedtségében, a mit csak abból magyarázhatunk ki hogy Japánban az örökbe-fogadás igen gyakori. Hogy az uralkodó mikádó, vagy jobban mondva császári dinasztia harmadfél ezer éven át meg tudta tartani Japán trónját, a többnejűségben kívül szintén csak az örökbe-fogadás által vált lehetővé; Tokugává is több ízben folyamodtak ez intézményhez, hogy családjukban tovább örökölhessek a sogúni méltóságot. Jobbra egy harangtorony, balra egy óriási kötömből faragott sárkófogszerű medence vanbá magára figyelmünket; ebben a medenczében szentelt-víz áll. Azután egy harmadik kapuzaton lépünk át, mely még gazdagabb faragvány díszítéssel van ellátva, mint az előbbi kettő. A kaputól kiindulva, jobbra-balra nyitott folyosók futnak szét, a harmadik templomudvar kerítését alkotva; gyönyörű domborví faragványok fűdik a folyosó falazatának mezőit, élethűen alakított és befestett madár- és virágalakok, melyeknek gazdag színezete és változatos egyvelege sajátosság ellentétben áll a csunya vörös gerendázatall.

Minderre csak egy futó pillantást vetünk, mert szemünket érdekesebb tárgy vonja magára. Egy japáni templom áll előttünk: a 7-ik és 9-ik sogún szellemének tiszteletére emelt templom. Csodálatos egy alkotás. Bizarr, fantasztikus, mint a kelet eszmévilága, melyből született. Egészben véve sokkal egyszerűbb, de részleteiben sokkal gazdagabb alakzatú és színezetű, hogysem a magasztosság azon jellegével bírhatna, mely a keresztény templom tulajdona.

(Folytatása következik.)

A «NÉVTELEN EMBER.»

Ezzel a szóval jellemezte a babonás századok félelme azon szomorú hivatás mesterét, ki a véres megtorlás eszközeit villogtatta kezében. Ezek hulltak el századokon át a bakó bárdja alatt. A civilizáció és sötét alakja zord lényévé ott van mindenütt, a hol az állam és társadalom egyoldalú és elötléttel telt hatalma igazságot vél szolgáltatni, a hol a türelmetlen üldözés szelleme életet követel áldozatul. Számkivetve a polgári társadalom köréből, komor magánya vad pusztaságában így fonta körül fejét a néphit képződésében borzalmas legendáival, ösztönszerű idegenkedése zord hiedelmeivel.

Mikor a földi igazságszolgáltatás e rettenetes szolgálójának a halál fagyos jelvényeitől környezett széke megürült, hogy helyet adjon utódjának, nem esoda, ha a közvélemény ép oly borzongó érdeklődéssel foglalkozik vele, mint ha egy valóságos trón ürülné meg. Annál inkább most, mikor néhai Kozarek mester örökébe ezáltal egészen idegen lép, Bali uram, a katoná-

A KEREPESI-UTI TEMETŐBŐL. — Henneberg altábornagy síremléke.

viselt faddi paraszt személyében, kinek kinevezését most közölte a hivatalos lap.

Régen előzt a romantikus idők erkölcsi más módját is ismerték annak, hogy az igazság sűjtő-pallosa megtalálja gazdáját, ha egyik kéz-ből kiesett. Spanyol-, Francia-, Német- és Olaszországban sokáig volt ára a halálra ítélt megkegyelmezésnek, ha maga vállalta el a bakó tisztét. De csak a legzabolátlanabb fantázia költeményének hibetők, ha nem tanusítná ércebe öntött emlék Gent városában, hogy volt eset, mikor ugyanazon tett miatt halálra ítélt apa és fiú közül csak azzal menekedhetett a fiú a kivégzéstől, hogy saját apjának lett hóhérvá. Mily sötét eltévelyedése a jog és humanizmus érzetének, mely a törvény ridet betűnnek áldozza fel a vérség legnevesebb ösztöneit!

De vajon mivel volt igazolhatóbb az a sokas, hogy némely helyt a bíró hóhér nem létében bármely szabad embert kényszeríthetett a törvény nevében, hogy a kivégzés végrehajtsa? Ez történt pedig 1564-ben Velencez városában, hol bizonyos Carlo Pisaurót, ipa ellen elkövetett gyilkossági merényleteért a tizek tanácsa kötéreltélvén, egy jelen volt szöveg által végeztették ki.

Adrianus Beier, a jeni egyetem tudós professzora, ki a mult század elején megírta a hóhérmesterség foglalatát, jogi és történeti kuriozumokban gazdag művében többek közt említést tesz a cigányokról is, mint a ki a pribék szolgálatot általán teljesítették a hóhérok mellett. Ugy látszik, már ekkor e nomád és barangoló nép hivatása volt a gyűlölt tisztben eljárni, mely nemcsak a közmegevítésnek tette ki embe-reit, de a nép jogos ingerültségével is fenyegette, ha ittasság miatt vagy ügytelenségéből szükség-telen kinzásnak vetette alája a bűnöst, így például, ha fejét nem volt képes egy vágásra el-metszeni törzsétől. Megtörtént az ismételt, hogy ily hibáért a haragra gerjett tömeg kövekkel hajlítta meg, vagy éppen nem sebezte a hivatásában gyakorlatlan hóhért; sőt Lipcsében 1527-ben egy alkalommal egy ilyen életével fizette meg ügyfogyottságát. Hasonló esetet említenek más krónikák is, a melyben a néző-közönség bosszúja meg a hóhér feleségét sem kímélte, úgy, hogy a magdeburgi tanács megbot-zotást, a lübecki pedig egyenesen halált volt kénytelen kimondani azokra, kik a halálos ítélet

végrehajtóját hivatásából folyó cselekvény miatt tettleg bántalmazni merésztették.

Ily előzmények után nem volt épen gyakorlati jelentőség nélkül az a jogászörökben sokat vitatott kérdés, hogy vajjon például a halálos csapást túlélő, vagy a kötél leszakadása folytán élve maradt bűnös alá bocsátható-e jogszerűleg a további eljárásnak, vagy pedig kegyelmet kell hogy nyerjen. Emlékeznünk még, milyen körülmények közt nyert ezeltől 15 évvel ez a kérdés nálunk újabb aktualitást a Győrött kivégzett Takács váratlan magához térése következtében.

Czeremóniásság tekintetében sokkal körülményesebb volt egy kivégzés régen, mint manapság. Részletesen találjuk leírva, miként kellett a hóhérnak az ítélet végrehajtása után e szavakkal fordulni a bíróhoz: «Bíró úr, megtettem kötelességemet?» mire a válasz ez volt: «Legyen úgy, a mint jog és igazság szerint cselekedtél.» Bizonyos ünnepélyes szint adott az aktusnak, hogy szorosan tiltva volt a hóhérnak előbb pallosához nyúlni, míg azt neki át nem nyújtották, s a véres munka befejeztével újra át kellett adnia segédjének, ki azt letörölve, dugta vissza hüvelyébe.

De nemcsak a kivégzés körül összpontosult a vér emberének hivatalos működése; foglalkozásának talán még visszatartóbb tárgya volt a tortura minden nemének alkalmazása, kezdve a jéghideg vízzel való, úgynevezett *svéd itatástól*, a *braunschweigi csizmákon*, *dán köpönyegen*, *angol szűzön*, *spanyol sipkán* át egész a kezeknek a régi század törvénykezésében dívo hátrafűzéséig, a vétagoknak ezt követő létrára feszítéséig s legutolsó fokban a börnek égő gyertyával vagy kénnel, való pörköléséig, sőt fűskéknek a kormók alá szurkálásáig. Azonkívül elhullott ebeknek, s öngyilkosság által elhaltaknak eltakarítása is a hóhér kötelessége közé tartozott, azon megszorításal, hogy utóbbiakat nem volt szabad a ház rendes bejáratán át szállítania el, hanem ablakon át, vagy a küszöb alatt tört nyíláson keresztül bocsátva ki, kötötte löhöz, hogy a vesztőhely alá vigye eláni. Egy régi szokás megengedte, hogy mindaz, a mit az öngyilkos hajlékában pallosa körülshuntásával a holttest mellett állva elérhetett, jog szerint őt illesse.

Mind ez től fölre sőt merített ki azokat a kiváltságokat, melyekkel régistatutumok ruházták fel a halálos ítéletek végrehajtóját. Ilyen volt

az, hogy az elesett állatok eltakarítását nem volt szabad másra bízni; sőt a beteg állatoknál is elővételi jog illette évenként megállapított bizonyos esekély összegért. Debreczen város levéltári adataiból tudjuk, hogy még 1571-ben is az elitelt alsó ruhája a nadrággal együtt a bakó tulajdonává lett. Még érdekesebb jogszokás fejlődött ki Königsbergben a múlt századokban, hol az elhullott kisebb fajta állatokat a piacon egy kiemelkedő kőre volt szokás helyezni, hogy onnan a gypmester elvigye, minek következtében később a szokással ismeretlen falusi parasztok ugyanoda kitett élelmi cikkekhez is jogot formált a hitó mestere s azokat csak bizonyos váltásdíj mellett adta vissza.

Nem kell azonban azt hinni, hogy viszont terhes szolgáltatásokra is nem kötelezte a törvény a rettenetes hírű vihodárt. Ilyen volt az, hogy az elesett állatok húsából bizonyos mennyiséget köteles volt az urasági ebeknek s az erdő vadállományának át szolgáltatni. Ezenkívül minden évben bizonyos mennyiségű lószórt is bekövetelt tőle az ebek részére köteendő hurkokhoz. A börtönök, csatornák tisztítása is kötelességévé tétetett, s végül mindezekhez külön ruházat viselésére kényszerítették, mely jelezze állását s megkülönböztethetővé tegye a többi tisztasz polgár-emberektől — a mi azonban nem akadályozta, hogy már a 17-ik század végén jogosult panaszok ne merüljenek föl a hóhérok ruházatában nem ritkán érvényesülő fényezés ellen, valamint a megállapított taksák sok tekintetben túlhaladó követeléseik ellen.

Ez a taksa, bár itt-ott némi eltéréssel, nálunk általában egy magyar forintban volt megállapítva minden akasztás, törés, vagy égetés után, míg vesszőzésnél és kitoloncsolásnál 48 kr. illette meg a hóhért. Ellenben Németországban 2 pft volt a díjazása minden torturának, 1 pft és 9 garas a vesszőzésnek s harmadfél tallér a kivégzésnek, élelmezési költségeket nem számítva. Külön jöttek számításba még az égetéshez szükséges anyagok is, mint kén, lópor, szurok és seprő, vagy lánccs, szög, kötél, ásó és kalapács.

Jellemző, hogy egy időben a hóhérok sebészettel is foglalkoztak és pedig, mint az orvosi és borbélykar nem egy panasza tanúsítja, meglehetősen sikerrel. Gyógyításaiknál főorvosságul az azon időben fölöttébb hathatósnak képzelt kutya- és emberzsirt használták. Állatok nyúzása közben, tortura alkalmával az emberi test izeinek csavarása, huzogatása útján, melyeket aztán megkenve újra helyreállították, elsajátították némileg a legszükségesebb anatómiai ismereteket. De mégis feleségeik által gyakorolták legtöbbször az ilyen gyógymódokat, kik előtt szívesen megnyílt különösen a nők bizalma. Ily módon orvosoltak csonttöréseket, friss sebeket, készítettek életalokat és porokat. Egész sorát említik fel a szerencsésen végzett kuráknak, hogyan rángattak helyre kifeszült lábakat, forrasztották össze kettőtört bordákat, hátgerinczúzódásokat, bevért fejeket, stb. Többek közt Frey János nagyszombati hóhért a múlt századbeli nagy pestis alatt is oly sikeres gyógyításokat végzett, hogy e szolgálataiért VI. Károly császár őt és minden utódait a város előjárósága ajánlatára a «tisztasz rendű polgárok» közé iktatta. Nagymegtiszteltetés volt ez egy olyhivatás

A KEREPESI-UTI TEMETŐBŐL. — Klapka György síremléke. Róna József szobornívve.

Hiszen különböző czéhszabályok a leghatározottabban tiltakoztak, főleg a peczérekkel gyakoribb érintkezésbe jövő szappanos, timár és tobakos mestereknek, nehogy a bőr- vagy fagyúvásával egybekötött üzleti érintkezéseknél kelleténél többet ki s bejárjanak nálok, annál kevésbé igyanak s lakmározzanak velök, bírság terhe alatt. Sőt hogy ezt lehetőleg elkerüljék, előfordult, hogy a megvásárolt anyagot előbb a szabadba horodva, egymásra halmozták s azután egy elhaladó gyermek újjával megérintették, hogy így minden erkölcsi szennytől mintegy megtisztítva szállítsák haza.

Hozzá tartoznak ezek a vonások a sötét felfogás keretéhez, melyben az emberi balitéletek

megvetett és lenézett embereivel szemben, kiknek működéséhez századokon át csak a gyálat és gúny szentje tapadt. Mert ha volt is rá példa, hogy Venczel cseh király, IV. Károly fia, oly becsben tartotta hóhériját, hogy fia keresztelésénél komájával szólította fel s nyilvánosan mutatta magát vele, de ily ritka kivételt nem tekintve, a hóhért mesterség becstelentő voltára nézve sokkal elterjedtebbek voltak a nézetek, semhogy méltányosabb felfogás foglalatott volna tért a társadalomban a hóhért tisztje iránt.

hosszú időközön lenyűgözve voltak, s melyből ma sem bontakozott ki még teljesen a felvilágosult humanizmus. Egy darab romantikus középkort képvisel ma is a hóhért az emberek szemében, csak hogy újabb mezbe öltöztetve a haladó és változó erkölcsök középette. V. S.

A DUDA.

Nyugat-Európának nagyobb részében ma már alig ismerik s nálunk is főképp csak a vándormuzsikusok és pásztorok használják a dudát, ezt a sajátos alkatu hangszert, mely lármájával rögtön fölkelte az emberek figyelmét. Pedig ez a hangszert igen régi s egykor nagyon elterjedt volt. A legrégebbi nemzetek közül kettő, a khaldeusok és az indok nemzeti hangszerek tekintették s a régi zsidók is használták, bár ők már a görögöktől vették át, amint a bibliai Symphonia mutatja, mely a örög «Symphonia»-tól (több hang összeolvadása) ered.

Talán a leghíresebb és legkeresettebb hangszert volt a duda a régi rómaiaknál, kik «tibia utricularis»-nak (tömlősip) nevezték el. A nagyobb lakomák a dudás magánzereplése állandó programmpont volt s igen sokan, köztök Nero császár, büszkeségüket helyezték abban, hogy a dudajátékban nagy ügyességre tettek szert. Említés van egy népünnepről, midőn a trombitások és más zenészek mellett 100-nál több dudás játszott egyszerre. Hasonló elterjedést a duda történetében még csak egyszer találunk: a francziáknál XIV. Lajos idejében. Ezen hatalmas fejedelem udvaránál nem történetelt megserenade duda nélkül s ekkor élt a legkitűnőbb dudász Charpentier Marc Antoine (1634—1702), ki egyuttal kitűnő zeneszerző is volt.

A duda fénykorában természetesen pompás dudákat használtak. A közönséges tömlőt, melyben a sípok és különböző nagyságu csövek rejtve vannak, selyemmel és tarkaszínű himzésekkal vonták be, a sípot elefántcsontból készítették s megrakták arannyal és értékes drágakövekkel. Az udvaroncok magukkal hordták fényes dudáikat és még a nők is tudták rajta játszani. A párisi konzervatórium muzéumában több ily értékes dudát őriznek, melyeket Cornemuse d'Italia-nak hívnak, mivel Olaszországból került a francziákhoz. De volt ezenkívül «Chalénise», «Muse» és «Musette» nevű válfajuk is. A «Musette» dudának két sípja volt, minden kéz számára egy. A «Musette» név különben egyházas táncmelodiót jelent. Másutt ismét másforma dudákat emlegetnek, a különbség rendszeren az egyes hangok minőségétől függ.

A közönséges duda, melyet nálunk s Lengyelországban használnak, többnyire koszből készül, néha még a kos szarva és feje is épen marad meg s a lábak is megőrzik, úgy hogy a külföldiek lengyel kosnak hívják a dudát. Nyugaton leginkább elterjedt ez a csodálatos hangszert a skótoknál, hol piob-nak nevezik. Régóta divatban van ez ott, hajdan még a csatákba is ezzel mentek, ma főképp a népies mulatságoknál vagy a havasi magányokban használják. Olaszországban a duda a pásztorok hangszere. Nem oly régen karácsony táján egész sereg havasi pásztor jelent meg Rómában, hogy dudajátékát bemutassa az idegeneknek. Ezeket piffarariknak hívták s zenéjüket nagyon megbámulták, többek közt Händel is felhasználta «Messiás»-ban. Általában azonban itt is hanyatlak az a hangszert, s mindinkább kevesebben tudnak vele bánni.

EGYVELEG.

* A déli harangozás a falukon állítólag 1456-ban kezdődött, a mikor III. Calixtus pápa egy nagy török beütés alkalmából azt rendelte, hogy délben huzzák meg a harangot s ezzel adjanak jelt a török elleni közimádkozásra.

III. SÁNDOR CZÁR ÉS UTÓDA.

III. Sándor czárral egy sötét korszak száll a sirba. Kétséget nem szenved, hogy az orosz birodalom közel jövője egész Európa állapotára nagy hatással lesz. Egyelőre alig ismerünk nagyobb különbséget, mint a milyen a szerepét befejezett apa s a pályafutása kezdetén álló fiú közt van.

Az elhalt czár uralkodásának eredményeit most még alig lehetne megállapítani, és ki tudná megjósolni, mit várhat Oroszország II. Miklós czártól. Az orosz trónörökösök évszázadok óta, mint ilyenek, teljesen háttérbe szorítva, csak akkor vallhattak színt, ha a hatalom tényleg kezükbe került.

III. Sándor czár volt az első, ki testvérbátyjának halála után, mint trónörökös, az emlitett hagyományos szokást mellőzte, a miért aztán atyjával a különben lágy szívű II. Sándorral folytonos viszályban állt. Nagybátyja a «vasczár»-nak nevezett Miklós czár, merev abszolutizmusával kudarcot vallott, szabadabb elveknek hódoló atyját pedig állítólag a haladó párt hívei ölték meg. Ezek folytán a fiú ismét az úgynevezett nemzeti egyházi abszolutizmus felé hajolt, mely rendszer a vallás,

III. SÁNDOR CZÁR. († 1894. NOVEMBER 1.)

III. SÁNDOR CZÁR ÉS NEJE KISÉRÉTTUKKEL EGY KIRÁNDULÁSON. — Egy orosz festőművész rajza.

valamint a társadalmi élet mindenemű dolgaiban csak egy irányadót ismer: az uralkodó akaratát. A kísérlet nincs még ugyan befejezve, de sok jel oda mutat, hogy III. Sándor utódja a sikerben nem igen bízik.

Az elhalt czár Miklós nagyherceg trónörökösét a szibériai vasúti bizottság, valamint az éhínség orvoslására kiküldött nagytanács élére állította. Mindkét ügyben teljesen követte a fiú atya nézeteit, de már családi ügyekben lényeges nézeteltérések merültek fel köztük. Sokan — tán tévesen — a trónörökösöt németbarátnak hiszik; de egyelőre csak annyit tudunk, hogy más nemzetiségeknek közreműködését az orosz birodalom ügyeiben szerencsétlenségnek nem tekintti, valamint azt sem hiszi, hogy a görög orthodox egyházon kívül más üdvözítő hitvallások nem lennének.

Daczára annak, hogy III. Sándor czár a «tsin» minden rétegeiben divó világhírű korrupciót jól ismerte és tetten érve, bármily magas állású hivatalnokok iránt sem tanúsított kíméletet soha: az orosz nemzetiségi és klerikális seregdelgők jól szervezett serege rendszeren tévútra vezette. Az elhalt czár valószínűleg még akkor is a deszpotizmus híre

maradt volna, ha atyját a haladó párt követői meg nem ölik is. Úgy látszik, a trónörökös arról van meggyőződve, hogy a ferde irányú rendszer folytatása mellett haladásról és fejlődésről szó sem lehet. «A khinai fal, — mondá egy alkalommal Miklós nagyherceg világ körüli útjában, — szép dolog, de romba dönt, s így minden romba fog dőlni, a mi a haladásnak útját állja.»

Igaz ugyan, hogy a trónörökös még a szentpétervári téli palota termeiben is a kényuralom okozta kényszer helyzetét érezte, de Kopenhágában vagy Fredensborgban, a nagyszülők egyszerű patriarkális otthonában a rideg feszességhez szokott fiatal nagyherceg teljesen megváltozott: A fredensborgi várkastély szerény könyvtárában mohón olvassza a téli palotából szigorúan kitiltott német könyveket és újságokat. «Az egész világ kigyót-bekát kiált reánk a zsidók üldözése miatt, — mondá a nagyherceg Adlerberg gróf főhadsegédnek, — és atyám ezt eltűri!»

Ezen és még több efféle nyilatkozatok oda mutatnak, hogy a trónörökös a Romanov-család hagyomány szerű elveit nem helyesli. Most azonban mindenki azt kérde: igaz-e, hogy az alig 26 éves ifjú még most sem gyógyult ki teljesen

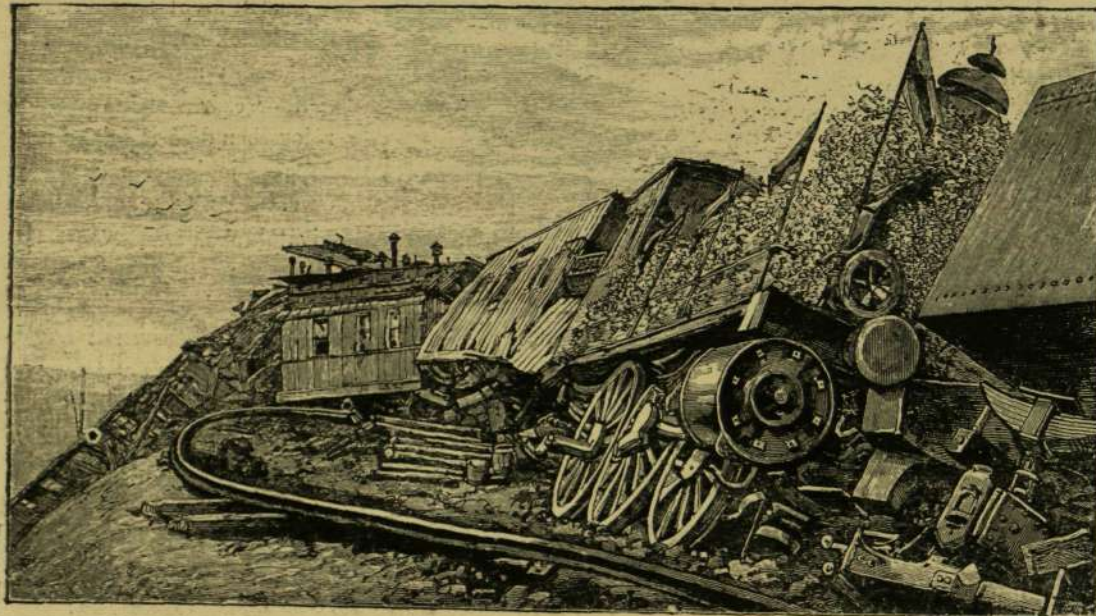

III. SÁNDOR CZÁR ÉS NEJE EGY KATONAI ÜNNEPELYEN. — A CZÁR FELKÖSZÖNTI A HADSEREGET. (1883.)

a mit Danilovics tábornok a jövőbeli uralkodónak el nem mondhatott. Esetleges kérdésekre rendszeresen kitérő választ adott; ha aztán a kíváncsi ifjú anyjától a kívánt felvilágosítást vélet-

tanuláshoz fogott, melyre, a mint mondja, már csak azért is szüksége van, hogy a lengyelek történetét eredetiben, ne pedig hamisított fordításban olvashassa. Mig III. Sándor czár egész életében mindig csak francia regényeket olvasgatott, Miklós nagyherceg az állami közigazgatás, pénzügy és igazságszolgáltatás különféle ágaira vonatkozó tudományos, de orosz nyelven írt könyveket kedvelt. A czári palotából nemcsak a német nyelv, hanem bármilyen német könyvek is teljesen kiléven zárva, a trónörökös e részben, mint már mondtuk, csak Fredensborgban olvashatta az irodalom egyéb terményeit.

A katonai tanulmányok gyakorlati alkalmazását Miklós nagyherceg 1886-ban kezdte meg, mikor egy testőrezredbe osztott be mint hadnagy. A czár határozott parancsára az ezred tisztjeinek úgy kellett bánni a czárevicsessel, mint egyszerű bajtárssal. Ámde a bajtársakkal való fesztelen érintkezés nem felelt meg a czár várakozásának. A trónörökös mindenek előtt teljesen mellőzte katonai vezetőjét, a többször említett Danilovics tábornokot és kelletnél több önállóságot tanúsított, mely lassanként határozott nyakassággá fajult. Ez magában véve még nem lett volna nagy baj, csak hogy egyúttal az az akaratosság, merev ellenmondási hajlam és nyers modor is kifejtett benne, a melyet atyja I. Miklós czártól örökölt. Ily körülmények közt csakugyan nem esoda, ha az apa és fiú

III. SÁNDOR CZÁR VONATÁNAK BALESETE BORKINÁL. (1888.)

az epileptikus betegségből, mely rajta 15 éves korában kitört. III. Sándor óriási termete mindenkit meglepett; a czár a legerősebb férfi volt, ki a nagyhirű Szász Ágost óta a trónon ült. A Romanov-család német típusa Sándor czárban is megvolt, és külsejében ama régi Warégekhez hasonlított, kik évszázadokkal ez előtt az orosz birodalmat alapították. Miklós nagyhercegben a mongol faj ivadéka ismerhető fel. Testalkata alacsony és gyenge, arcbőre sárgás, bajusza ritka, barna szemei elég szépek. Gyermekkorában sok veszélyes betegségen ment keresztül. Az erős Sándor czár fiai mind gyöngék és betegesek. György nagyherceg folyton súlyos beteg, testvéröccsese, Mihály, nagyon lassan fejlődik. Remélhető-e, hogy a beteges trónörökös el fogja bírni ugyanazt a terhet, mely óriási erejű atyját megölte?

A trónörökös nagyherceg nevelése előre megállapított terv szerint történt. Tudományos kiképzetésével Danilovics tábornok császári főhadsegéd volt megbízva, kinek előkelő, igazságos, de száraz modora az eleven természetű ideges ifjúra a lehető legkedvezőlenebb hatású volt. III. Sándor czár azt akarta, hogy a trónörökös mindenek fölött az újabb kor történelmét, különösen pedig ennek Oroszországra vonatkozó részét ismerje meg alaposan. Ámde a trónörökös használatára «ad utum delphini» átdolgozott előadásokból gyakran sokat el kellett hagyni,

III. SÁNDOR CZÁR A SZKJERNYEVICZEI PÁLYAUDVARON, AZ OSZTRÁK-MAGYAR URALKODÓRA VÁRAKOZVA. (1885.)

III. SÁNDOR CZÁR MEGKORONÁZTATÁSA MOSZKVÁBAN: A CZÁR FÖLTESZI A FEJÉRE A KORONÁT. (1883 MÁJUS 11.)

III. SÁNDOR CZÁR A MINT ELSŐ KÖRÚTJÁRA INDUL A TÉLI PALOTÁBÓL, SZENTPÉTERVÁROTT. (1881 MÁRCIUS 13.)

közt gyakran nagyon heves összeütközésekre került a dolog.

Nagy mértékben mutatkozik azonban a trónörökösnek egy rossz tulajdonság, mely III. Sándor császár hibái közt soha sem fordult elő. Az elhalt császár idegen országok és nemzetek szokásait nem kedvelte, sőt mindent, a mi például Németországból eredt, egyenesen gyűlölt; de ebbeli érzelmeit senkivel sem érezte, soha senkit ki nem csúfolt. A trónörökös maró gúnnya ellenben kiméleteket nem ismer s alig gondolható, hogy a német szokások iránt tanúsított gyűlölete miatt a Németor-

II. MIKLÓS CZÁR ÉS JEGYESE, ALIX HESSENI HERCEGNŐ.

Egy új császár Oroszország újra születésével egyértelmű is lehetne.

Az orosz közmondás szerint a muzsik (paraszt) s a császár képezik Oroszországot. Csakhogy a muzsik, ki keserves életét az eke szarva mögött tölti, márhólnapra meg nem változhatik, holott Oroszország teljes átalakítása az új császár korlátlan hatalmában áll. Az udvarhoz közel álló orosz főúri körök attól tartanak, hogy a már teljesen kiküszöbölt német, illetőleg berlini befolyást az ennél sokkal hatalmasabb és veszélyesebb angol áramlat fogja felváltani, melynek folytán Orosz-

III. SÁNDOR CZÁR ÉS MÁRIA FEODOROVNA CZÁRNÉ LÁTOGATÁSA A KHOLERA-BETEGEK KÓRHÁZÁBAN. (1892.)

szággal való régi barátságos viszony helyreállítását szívesen látná.

Sokan a cáreviscs gúnyolódó modorát a benne mesterségesen fokozott nemzeti chauvinizmusnak tulajdonítják, melylyel a Pobjedonoszev-féle eszmék hívei a helyzetet ideig-óráig kezükben tartják.

Vajjon az új császár elhalt atyja nyomdokait fogja-e követni vagy sem, ez oly kérdés, melynek megfejtését még a közeljövőtől sem várhatjuk. Egyelőre e tekintetben még Oroszországban, sőt az udvar legbensőbb köreiből is egymástól teljesen eltérő nézetek merültek fel.

Anyai azonban már most is bizonyos, hogy a Pobjedonoszev-uralom napjai megszámlálvák, mivel e hatalmas férfiú évek óta Miklós trónörökös leggyűlöltebb ellensége. Ámde ebből még korántsem következik, hogy az új császár a Romanov-ház régi hagyományaitól teljesen eltérő szabad elveket fog követni, mert Miklós nagyherceg ép oly orosz chauvinista, mint a milyen atyja volt, ki ki azt hitte, hogy a földtekén élő emberi fajok közt az orosz a legelső, a legerősebb.

Mondják ugyan, hogy Miklós nagyherceg az atyja parancsára megindult vallási üldözéseket roszalta, sőt a zsidókon elkövetett embertelen-

ségek ellen fel is szólalt, de a tapasztalás azt mutatja, hogy a trónörökösök rendszeren szabad-elvű nézeteket vallanak, melyeket aztán mint uralkodók alig követnek.

GYÖRGY OROSZ TRÓNÖRÖKÖS.

országnak Ázsiában követett politikája teljesen háttérbe szorulna. Az oroszoknak 1850 óta Európában és Ázsiában vallott kudarczeit csupán Angliának Indiából való kiszorítása tehetné jóvá; erre azonban alig lehetkilátás.

III. Sándor császár tétovázó s örökké fenyegető külügyi politikája, Európát arra kényszerítette, hogy évek óta fegyverben álljon, s ha valakinek, bizonyára első sorban Angliának áll érdekében, hogy a katonai készenlét okozta iszonyú terhek által elkeserített közvéleményt Oroszország rovására folytonos izgatottságban tartsa.

A császár halálával a már 62 éves Mihály nagyherceg, I. Miklós császár legifjabb fia és III. Sándor császár egyetlen élő nagybátyja, eddigi alárendelt állásából valószínűleg előtérbe fog lépni. Mostanáig sem ő, sem pedig Vladimir nagyherceg — az elhalt császár kedvenc testvéröccse — a trónörökségre valami különös befolyást nem gyakorolhattak, holott mint legközelebbi idős rokonok erre jogot tarthattak volna. Mihály nagyherceget azért mellőzte a császár, mivel nagyon okos és erélyes embernek tartotta, Vladimir nagyherceget pedig nevének, egy meklenburgi hercegnőnek, Németország iránt mutatott hajlamai miatt gyűlölték.

Miklós trónörökös gyermekora óta irtózáva atyjának rideg modorától, mindig inkább anyjához vonzódt, s alig gondolható, hogy érzelmeit egyelőre egyéb befolyások megváltoztatták. Ámde a tapasztalás azt mutatja, hogy Nagy Péter óta minden orosz trónörökös valóságos szellemi és testi átalakuláson megy keresztül, mihelyt trónra lép és korlátlan hatalmának birtokába jut.

III. SÁNDOR CZÁR ÉLETE FOLYÁSA.

Az elhunyt császár 1845. március 10-én (orosz naptár szerint február 26-án) született Szent-Pétervárott. II. Sándor császárnak és nevének Mária Alexandrovna hessen-reussi hercegnőasszonynak volt a másodsülött fia. Mint ilyen az orosz uralkodó-ház szabályai szerint majdnem pusztán katonai nevelésben és oktatásban részesült, mert senkinek eszé ágában sem volt, hogy ő valaha trónra jusson. A sors azonban másképpen intézkedett. Te-tvérbátyja, Miklós, mikor már IX. Keresztély dán király leányát, Dagmár hercegnőt eljegyezte, tüdővészbe esett, s gyógyulás végett Déli-Franciaországba, Cannesba küldték, hol 1865-ben öccse és jegyese jelenlétében meg is halt; elhunytá előtt azonban öccse kezébe tette menyasszonya, a szép Dagmár hercegnő kezét, kérve, hogy ő holdogtassa az ifjú hölgyet. E kívánságnak Sándor nagyherceg, mint már trónörökös, eleget is tett, nőül vévén egy év múlva bátyja jegyesét, ki az orosz egyházba való átléptekor *Mária Feodorovna* nevet kapott s kivel mostani haláláig boldog családi életet élt.

Sándor nagyherceget a trónörökössé való váratlan előlépés merőben készületlenül találta minden tekintetben. Ekkor már épen húsz éves volt, de a katonai oktatáson kívül semmi olyan előképzetésben nem részesült, a mire egy nagy birodalom leendő uralkodójának szüksége van. Egyszerre neje és a legfoglaltabb pánszláv párt hatása alá került. Neje, kit a porosz-dán háború keserű emlékei gyűlölettel töltöttek el a németek ellen, nagy mértékben fokozta férje lelkében a Németország elleni hidegséget; a pánszláv párt pedig, főleg annak hatalmas fejei, Katkov és Pobjedonoszev, ez utóbbi úgy is mint az új trónörökös továbbképzésének vezetője, a vallási fanatizmust és a politikai szabadelvűség iránti idegenkedést fejlesztették ki benne annyira, hogy e miatt atyjával is gyakran ellenkezésbe jutott. Így a francia-porosz háború alkalmával atyja ellenére határozottan a francziákat pártolta; az ellen pedig egész lelkében föllázadt, mikor atyja Loris-Melikov tanácsára a parlamenti kormányrendszer meghonosításának tervével foglalkozott. Növelte atyja iránti idegenkedését végül az, hogy II. Sándor nejétől elfordulva, titkos házasságra lépett kedvesével, Dolgorucky hercegnővel.

Az 1881. március 13-án történt merénylet, mely II. Sándor császárnak életébe került, kezébe juttatta III. Sándor-nak a trónnal együtt a mindenható önkényuralmat is, melynek rideg fenntartásához aztán első czári kiáltványától kezdve haláláig törhetetlenül ragaszkodott. Megerősítették ebben atyjának szörnyű halálán kívül azok a tapasztalatok, melyeket az orosz-török háború folyamán épen a vezető elemek megbízhatatlansága, lopása és csalása felől személyesen szerzett, s megerősítette kivált a vakbuzgóságig pánszláv Pobjedonoszev, ki Loris-Melikov elbocsátása után az egyházi téren mint a synodus főgondnoka, a kormányzatban pedig mint az államtanács egyik legfőbb tagja, mindenhatóvá lett a császár környezetében.

Szó sem volt többé arról, hogy az új császár atyja nyomain haladjon s annak megkezdett szabadelvű újításait folytassa. A nihilistáknak hozzá juttatott intései, hogy ha az önkényuralom zsarnokságát folytatja, ő is atyja sorsára fog jutni, még jobban elmergésítették különben is makacs természetét. Egymást érték a megölt császár gyilkosainak kivégeztetési és a tömeges elfogatások; a közrémület pedig annyira fokozódott úgy fönt, mint lent, hogy az örökös féltelme miatt a koronázás is csak két teljes év múlva történetelt meg Moszkvában (1883. május 1-én.) E nagy pompával végzett állami esemény a Kremen nevű székesegyházban ment

III. SÁNDOR CZÁR, A CZÁRNÉ ÉS NŐVÉRE, A WALESI HERCEGNÉ, A CZÁR DOLGOZÓ-SZOBÁJÁBAN.

véghez úgy, hogy az egyházi szertartás után a császár ősi orosz szokás szerint az oltár előtt előbb saját fejére tette a czári koronát, majd pedig az előtte letérdelt czárné fejét érintette meg vele.

Időközben Giers vette át az államkormány vezetését, kinek békés hajlamai miatt nem könnyű volt a túlzó pánszlávokkal szemben helyén megállnia; szerencsére azonban a császár maga is kész volt a békét megőrizni, így e részben a reakció emberei nem tudták megingatni. A hadseregét azonban békés hajlamai mellett is óriási mértékben szaporította egész uralkodása alatt, s ez a folyton hadi lábon álló hadsereg állandóan aggodalomban tartotta az egész Európát.

III. Sándor császár a mily zárkózott volt odahaza, épen oly ritkán és keveset érintkezett a külföldi uralkodókkal, kivéve ipát, a dán királyt, kinek Fredensborg nevű kastélyában sok nyarat töltött s ott élte legnyugodtabb, legboldogabb napjait.

A német császár első látogatását csak nagy idő múlva viszonzta, s akkor is érezte, hogy csak az illedelem követelésének tett eleget. A mi uralkodónkkal két ízben találkozott: 1884. szeptember 15-én Szakjeryevicében és 1885. augusztus 25-én Kremserben. A három császár találkozásait nagy próbára tette a bolgár válság, mely, mint tudjuk, Bulgária függetlenségének kimondásával, de egyszersmind Battenberg Sándor herceg bukásával végződött; teljes befejezést azonban még azzal sem nyert, mert Koburg Ferdinánd fejedelemségének elismeréséhez III. Sándor halála napjáig nem járult.

A hármak szövetségére létre jött igen boszantotta a czárt, ki e szövetség hatalmi állásának csökkentését látta, a mire pedig különösen

feltékeny volt. Csak az e miatti nehezeltés bírhatta rá, hogy a francia köztársasággal közlebbi viszonyba lépett.

Az orosz birodalom belügyi terén szinte a féltékenkedésig felül került a túlzó pánszláv párt. Bizonyosságai ennek a keleti tartományok erőszakos oroszosítása, a kegyetlenségig menő zsidóüldözés, a r. katolikus és protestáns egyházak zsarnoki korlátozása, stb.

Az elégedetlen elemek örökös forrongásban voltak. A szabadabb eszmék és intézmények érdekében való törekvések eláradták a társadalom minden osztályában, sőt a hadseregben is, noha a megtorlások oly kegyetlenek voltak, hogy a művelt világ emberies érzelmeit igen sokszor fölháborították. A zsarnoki boszú azonban egyre újabb meg újabb merényletekre ingerelte az üldözötteket. Ezek miatt örök aggodalomban élt az egész czári család. S hogy nem ok nélkül, bizonyossága a borkii borzasztó merénylet, mely 1888. okt. 29-én csaknem a levegőbe röptette az egész czári családot. Ebből a nagy veszedelemből csodálatosan megmenekültek ugyan a kiszemelt áldozatok, de azóta úgy a császár, mint a czárné egészsége állandóan meg volt támadva. Ennek tulajdonítják sokan a császár halálos betegségének is az okát. A vonat fölrobbanása után a menekülés izgalmai és nehézségei közt hűtötte volna meg a császár a veséjét annyira, hogy aztán a hülés vagy talán sérülés veserákká fajult.

Akárhogy történt, annyi bizonyos, hogy a hatalmas természetű s ritka testi erejű császár egészsége azóta egyre hanyatlott, míg meg élete egy hosszú betegség kinos vergődései után e hó 1-én véget ért.

A CZÁR UTOLSÓ NAPJAI.

A czár családjának tagjai már napok előtt összegyűltek Livádiában, a haldokló ágya körül. Az utolsó napokban megérkezett a dán trónörökös, a görög királyné, október 31-én utra kelt az angol trónörökös-pár. Mindnyájan a czárné vigasztalására siettek.

A czár betegsége még a télen, január hóban kezdődött. Akkor influenzába esett. A veszedelmes betegség nagyon megviselte a hatalmas erejű, addig mindig egészséges czárt. A betegség következményei pár hónapig lappangtak, az orvosok sem ügyeltek rá kellőleg.

Szakharjin orvost vádolják is, hogy elhanyagolta

linből. A hírek mind nyugtalanítóbbakká váltak. A czárt szeptember végén enyhe éghajlat alá vitték a krimi félszigetre, Livádiába. Onnan Korfu szigetére akarták vinni, de a czár állapota egyre súlyosbodott. A bekövetkező katasztrófáról azonban már régen beszéltek mindenfelé. Az európai udvarokhoz érkezett tudósítások kiszivárogtak. Végre október 16-án a pétervári orosz hivatalos lap is megadta az értesítést, hogy a czár betegsége nem javul, ereje fogy, de valószínűleg jót fog neki tenni az enyhe krimiai levegő. Ebben a hivatalos jelentésben tehát benne volt, hogy a czár annyira gyöngye már, hogy nem bírja meg a tengeri utat Korfu szigetére, a hol elfogadására minden intézkedés megtörtént.

A livádiai fényes kastély gyászos családi otthonná vált. A hatalmas uralkodó, százezer alattvaló életének és halálának ura, hetekig haldokolt itt,

mert a rendőrségben nem bízott. Ennek altábornoknak semmi más dolga nem volt, mint a czári paloták folytonos átvizsgálása, ha vajjon nem juthat-e oda be valaki, nem ásnak-e ott aknát, nincs-e valami gyanús jel. A paloták tábornokának külön katonasága és rendőrsége volt.

Sándor czár súlyos betegsége alatt is vitte a kormányzás teendőit. Mutatni akarta környezetének, hogy elég erős, ne aggódjanak. Az okiratok nagy részét azonban már napok óta a trónörökös írta alá. A czár mégis fentartotta magának a fontosabb ügyeket. Ez már csak formalitás volt, a haldokló czár uralkodásának elmúlása. Még családja folderítésére is gondolt. Egyszer az ablak alá rendelte a zenekart, s az ott játszott. A menyasszony is vig zenezővel érkezett meg. De a czárnak már nem volt annyi ereje, hogy megölje leendő menyét, csak a kezét tudta fe-

azokat nyomtatásban osztották ki Oroszország városaiiban. A templomokban minden nap imádkoztak. A haldokló még egy hét előtt ilomkorságban szenvedett a nagy gyöngeség következtében; most már nem bírt elaludni, csak kinosan vergődött.

A keresztény egyháznak a halottak emlékére szentelt ünnepének előestéjén halt meg a czár. Mindszentek napján, mikor a kereszténység a hitvallóknak, mártiroknak és a nemes eszmék szolgálatában érdemeket szerzett jámboroknak emlékét szenteli meg, a kiknek neve ismeretlen, de a kik küzdöttek, szenvedtek, meghaltak eszmékért és az emberiségért.

Az október 31-ikéről november elsejére menő éjszakát nagyon rosszul töltötte a czár. A czárné el sem mozdult férje mellől. A beteg reggel visszanyerte eszméletét, de már csak tekintetével mon-

dásának és szenvedéseinek. A czárné térdelve, átkarolva tartotta férjét.

A halálhírt a táviratok azonnal szétvitték s november elsején este már az európai nagy városokban tudták, hogy Oroszországnak új czárja van. Az angol trónörökös és neje Livádiába utaztakban St.-Pölten és Bécs közt kapták meg a hírt.

Párisban tett legnagyobb hatást Európában az oroszok czárjának halála. A lapok gyászkeretben, külön kiadásban jelentették a Franciaországra nézve fontos politikai eseményt. A francia lapok óhajta, hogy az új czár olyan legyen, mint atyja volt, barátja Franciaországnak. A köztársaság elnöke: Casimir-Perier és az összes miniszterek azonnal az orosz nagykövetséghez siettek s mély részvéteket fejezték ki.

A "NEMZETI SZALON" MEGNYITÁSA.

Nemzeti Szalon a neve egy új képzőművészeti társulat kiállításának, mely október 27-ikén nyílt meg. A társulat hivatalos neve mellett ez áll: a magyar képzőművészek és műpártolók egyesülete. Nem versenytársra az országos képzőművészeti társulatnak és a műcsarnoknak, hanem kiegészítője. Az új társulat magába foglalja a festők, szobrászok és műbarátok kaszinóját és a "Nemzeti Szalont" mely állandó kiállítási csarnok. A cél az, hogy a művészeknek érintkezési helye legyen a közönséggel és hogy mikor a műcsarnok kiállítása zárva van, akkor is föltalálja a közönség a magyar festők

MÁRIA FEODOROVNA CZÁRNÉ KORONÁZÁSI DÍSZBEN. (1883.)

III. SÁNDOR CZÁR A CZÁRNÉ FEJÉRE TESSZI A KORONÁT. (1883. MÁJUS 11.)

III. SÁNDOR CZÁR KORONÁZÁSI DÍSZBEN. (1883.)

a czár haját, s végzetes vesebaj fejlődhetett ki. — A czár a nyáron már gyöngéledett, augusztusban mindenkinél feltűnhetett, mennyire megsoványodott: Szeptemberben Varsóba várták, hol nagy előkészületeket tettek az orthodox templom ünnepélyes megnyitására, de hirtelen az az értesítés érkezett Varsóba, hogy a czár nem megy el. Pedig a czár lengyel földön, Spalában időzött egy vadászakastély magányában és csendjében. Ekkor kezdett feltűnővé lenni a czár egészségi állapota, a mely néhány hét múlva oly végzetes fordulatot vett.

Az orosz udvar megtartotta szokásos titkolózását a czár betegsége alatt is. Semmi felvilágosítást nem adtak, a lapoknak megtiltották, hogy egyebet írjanak, mint a mit a hivatalos lap közlése tesz. Ez pedig szintén hallgatott, csak ritkán közölt egy-két sort, hogy a czár gyöngéledik. Spalában a czár még kirándulásokat tett. Időközben Szakharjin orvost sietve hívták Moszkvából, aztán Leyden tanárt Ber-

A trónörökös völegény, de az ifjuság e legboldogabb korszaka az ő számára örömtelen. A menyasszony, egy fiatal német hercegnő, a legtehetőbb izgalmak közt utazik Livádiába, maga sem tudja, hogy temetésre vagy menyegzőre. És a mirtuszkoszoru helyett a fekete fátyolt találja ott. A czárné, a hűséges hitves, a legjobb anyák egyike, megtörve tölti napjait és éjjelait a beteg ágyánál és a míg férjéért remeg, látja másik fiát, György herceget, sorvadni és lesi az orvosok arezát, melyek az apát és fiát egyforma aggodalommal nézik és nem tudnak semmi biztatót adni. A czárné maga is beteg, az ő egészsége is aggasztja környezetét. A szegény asszonynak még el kell készülnie lenni fia halálára is.

A czár utolsó napjai ilyenek voltak. Roppant sokat szenvedhetett lelkileg és testileg, de mutatta, hogy erős. Rendkívüli megadással tűrt ez a kifáradt ember, ki folyton az összeesküvőköt félt, kit a rettenetes borki-i vasúti katasztrófa lelkileg megrendített és büdösővé tett. A nyáron külön tábornokot nevezett ki kastélyai számára, hogy vigyázzon azokra,

jére tenni és a haldokló utolsó erényét bírta gyakorolni: megáldotta.

Október 21-ikén a czár nagyon rosszul volt, s akkor megáldozott. Épen e nap estéjén érkezett Alix hercegnő, a menyasszony, fényes kísérettel, zenezővel.

A czár alig bírt feküdni az utolsó napokban; hanem karosszékben ült. Lábai egyre dagadtak, melle is. Egyszer vagy kétszer megcsopolták. Elhitták mellé Jován pópátis Kronstadtól, egy fanatikus szent-szerzetet, a kinek az a híre Oroszországban, hogy imádsága csodálatos hatással van a betegekre, meggyógyulnak annakmalasztjaitól; a czárnak mindez nem használt. Az orvosok pedig vitakoztak, hogy ki ismerte föl jobban a czár baját és ki rontotta el.

Már október 28-ikán a czár nem ismerte meg környezetét. Olykor azonban még voltak világos pillanatai. Mégis okt. 29-ikén az a hír terjedt el, hogy javulás következett be. Az orvosi jelentések azonban nagyon komoran szóltak erről a napról is. Mert most már naponként adtak ki orvosi jelentéseket,

dott köszönetet. Reggel kilenc óra tájban Leyden orvos a szomszéd terembe hívta a czárnét s tudatta vele, hogy a megváltó halál a küszöbön van. A czárné néma megadással, hősiességgel fogadta az értesítést. Délig változatlan maradt a czár állapota. Minduntalan vizet kért, majd panaszkodott, hogy fázik. Délben rohamosan fogyott a czárnak még meglévő ereje, a szív működése gyöngült, a lélekzet mind-egyre elállt. A czár gyónni kívánt, a mi megtörtént. Aztán Jován pópa beszélt neki a túlvilági üdvösségről. Majd magához szólította a cárenát és gyermekeit és meghatottan búcsút vett tőlük, aztán egyenként megáldotta őket. Még ezután is világos öntudattal beszélgetett mindazokkal, a kik körülötte állottak. Egyszerre, kevéssel két óra előtt, a beteg szavai érthetetlenül kezdtek válni s a czár kevéssel a halál bekövetkezése előtt fölemelkedett, leszállt az ágyról és szőllyeszékbe ült.

A haláltusa nagyon rövid volt; mindössze tíz percig tartott. A halál 2 óra 15 perczkor, november elsején végét szakította III. Sándor czár uralko-

Oroszországban a katonaságot föleskették az új czár, II. Miklós nevében. Legelőször Livádiában esküdt hűséget az ott levő katonaság, már november 1-sején, a kastély temploma előtti téren, a nagyhercegek és méltóságok jelenlétében. A czári udvar hivatalnokai is letették az esküt. Pétervárot a harangok egész este zúgtak.

A czár holttestét Livádiából Pétervárra viszik; Odesszáig hajón s a halottas hajót a fekete-tengeri összes hajóraj kíséri. Odesszából Pétervárra vasuton szállítják. Minden nagyobb helyőrségben, melyet a különvonat érint, a csapatok megvárják a vonatot. A holttestet ünnepélyes szertartással Pétervárot a Nikolai-egyházban lévő császári kriptába temetik.

A trónváltást manifesztum adja tudtára Oroszországnak, s erre az összes méltóságok, de még a 12 éven felüli alattvalók is leteszik a hűség esküjét az új czárnak.

műveit. Művészeink képei most mindig a közönség szeme előtt lesznek, a közönség tudja, hol vehet képeket, hol érintkezhetik közvetlenül a produkáló művészekkel. Ha úgy tetszik, piacznak, vásárlanak, nevezhetik az új intézményt, de nemes vásárlnak, a hol a kényesebb izlés szükségletei számára találunk kielégítést. A minek hiányát régen panaszojnak, a művészetnek az étellel való bensőbb kapcsolatát, most meg van adva a mód, hogy létesítsük. Az új intézmény nemcsak piacot szerez a művészetnek, hanem erkölcsi támaszt is, jobban védelmezhetik érdekeiket, nem érzik majd magukat elszigetelve, elhagyatva. Jól szervezték dolgukat, már is 600 tagot szereztek egyesületüknek, a többi most azon fordul meg, hogy a közönség támogassa őket, méltassa törekvéseiket érdemük szerint.

A kiállításokba csak magyar művészeket fogadnak el műtárgyakat, s a "Nemzeti Szalon" min-

den nap (este villamos világítás mellett) nyitva a közönség előtt. Időszaki kiállításokat nem rendeznek, a látást úgy felüljelt, mert a megvásárolt művek helyét azonnal mások pótolják. Az első kiállítás 170 műtől áll, de még egy másik kiállításra való is készen vár. A vásárlás rögtön megkezdődött. Október 26-án mutatták be az új egyetemi helyiséget és kiállítást a meghívott hírlapíróknak. A helyiség a József-körút és József-utca sarkán van, a „Baross” kávéház fölött. A kiállítási terem 18 méter hosszú. A mellékhelyiségek: tárgyaló, dohányzó, olvasó és játszó szobák igen izlősek. Van buffet is, egészen a kalotaszegi varrottas mintái szerint díszítve.

A megnyitás október 27-ikén este ment végbe, s megtelet minden helyiség. Megjelentek: Gromon Dezső államtitkár, Berzevicsy Albert, gróf Széchenyi Béla, Pápay tábornok, Szalay Imre miniszteri tanácsos, Gerlóczy Károly polgármester, Burghard Konrad főrendiházi tag, Entz Géza műegyetemi rektor, Báth György királyi tanácselnök, művészek, írók, nagy közönség.

Báró Eötvös Loránt kultuszminiszter hat óra után érkezett s a terem ajtajánál Zichy Jenő gróf tiszt. elnök, Vastagh György elnök, Margitay Tihámér alelnök és Palmer Kálmán titkár fogadták. Zichy Jenő gróf rövid beszédében kérte a minisztert, hogy vegye pártfogásába a Nemzeti Szalont. Eötvös Loránt báró miniszter a következő szavakkal válaszolt: „Örömmel léptem e csarnokba, a hol egy lelkes csoport látok magam körül, művészeket és műpártolókat. Nekünk magyaroknak nagy szükségünk van a művészetre s ennek fejlődéséhez nem csupán művészek kellenek. Mert nem elég a muldtudóságot, jelen igazságait s a jövő eszményképeit vászonra vetni, hanem kell műpártoló közönség is, melynél a művészet nem luxus, de mindennapi szükséglet. Ugy tudom, hogy ez egyesület önzetlenül tűzte, hogy a műpártolókat közelebb hozza a művészekhez s megszüntesse azt az állapotot, hogy a művészi alkotásokat csak megbámulják a kirakatokban és múzeumokban. Kívánom, hogy ez a magyar szalon a maga elé tűzött célt elérje és a megérdemelt helyet vívja ki a magyar művészet terén. Ebben a reményben a kiállítást megnyitom.” Elénk eljénés fogadta a miniszter e szavait, mire azután megtekintette a kiállított festményeket és szobrokat s az egyesület helyiségeit s egy órai ott időzése után távozott.

A kiállításban, a magasabb történelmi festményen kívül képviselve van minden genre. A régebbi művészek közül részt vesz Than Mór, Brodskzy, Molnár József, Ujházi Ferencz. Itt van Vastagh György fia, Mednyánszky László igen szép tájképpel, Ebner Lajos hasonlóképen egy szép tájképpel és több generációval, Margitay Tihámér egy vidám és kellemes életképpel, Korokynai Ottó a Pulszky Ágost államtitkár kifejező arcképével, Aggházy Gyula, Rippel-Rónai József, Innocent, Zemlényi Tivadar, Négrádi Kimnach László, Kacziány Odón, Gyulai László, Ujváry Ignác, Mesterházy Kálmán, Pállya Czelesztin, Kézi-Kovács, Basch Gyula, Lechner Gyula, Györök Leó, Szobonya Mihály, Nagy László, Konek Ida, Strobl Zsófi, Kocsi Horváth Jolán, Buttner Helén, Hilberth Irén, Morelli Gusztáv s a Vasárnapi Ujságon megjelent Kossuth arcképének farszerzővel. A szobrok Strobl Alajos, Kiss György, Szécsi és Senyei művei. A látlatot sokan látogatták s mindjárt az első napokban több festményt vásároltak. A belépti díj 30 kr.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Budapesti Szemle nov.-beri kötetében a gazdag tartalom oly tanulmányokkal kezdődik, melyet szívesen fog olvasni mindenki, mert annak az időnek történelmi rajzát adja, mikor a magyarok államot alapítottak. Marozsai Henrik nagyobb művének egy részlete az „A magyar nemzet átalakulása a X. században s a fejedelemség megalapítása” cím alatt. Szól a mai Magyarország megszállásáról, az itteni állapotokról, a szomszédos népekről és országokról, s a tényezőkről, melyek közrehatottak, hogy itt egy új állam keletkezett. A vezérek korát is érdekesen tárgyalja. Tim József folytatja a szlav források felhasználásával irt érdekes dolgozatát „Az 1848—49-iki szerb felkelésről.” Imre Sándortól a negyedik közeleményt kapjuk „Petőfi és némely külföldi költők”-ről, s ezúttal a nagy magyar lyrikus és a Burns közti rokon vonásokat tünteti föl. Be van fejezve Alarcon spanyol regénye „A botrány”, melyet T. I. fordított az eredetiből magyarra, s mely egyike a legerőteljesebb modern regényeknek. Gyulai Páltól az „Útca” című költemény a bánatos merengés hangja, melyben a költő látva a főváros gyors emelkedését, a paloták keletkezését, visszaemlékszik az eltűnt kis házakra és a vidám ifjú korra. Vargha Gyula szépen lefordította Heredia francia költő

„Artemis és nymphák” című költeményét. S. E. Grenier emlékiratait ismerteti, melyek nem rég jelentek meg, s az utolsó félszázad francia irodalmáról becses adalékokat szolgáltatnak. Az „Ertesítő” Gr. Széchenyi István hírlapi cikkei-ről, Kohn Dávid „Az olasz valuta története” munkájáról, Marozsai „Magyarország története”-ről, Benedek Elek „Huszár Anna” regényéről emlékszik meg. A „Budapesti Szemle” előfizetési ára egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Huszonnagy óra. Elbeszélések, irta Szomaházy István, kit a „Vasárnapi Ujság” olvasói is jól ismernek. Most megjelent kötete egyike az újabb elbeszélő irodalom leggyeyleme réltőbb termékeinek. A vonzó és érdekes elbeszélések, melyeknek előadása színes és meleg, formája izléses és választékos, a könnyed humor és közvetlenség hatja át. Emeli értéküket a keresetlen, egyszerű előadás, s hogy a legbonyolultabb lelkiállapotokat, a legnehezebb helyzeteket művészetileg egyszerűsíti és szerkesztésével oldja meg. Szomaházy újabb bizonyítékát adta e kötetével, hogy ő az újabb írógárda első tagjai közé tartozik. A csinos kiállítású kötet, mely 18 elbeszélést tartalmaz, Singer és Wolfner kiadásában jelent meg.

Munkácsy új festménye. Munkácsy már visszatért kolpachi birtokáról Párisba s magával vitte ott megkezdett nagyobb festményét, a „Sztóják”-ot, melyet a párisi Szalonban fog kiállítani.

A majdnem teljesen befejezett kép azt a jelenetet ábrázolja, midőn egy szociálista szónok munkaszünetelésre igatja társait egy koreszmában. Az asztalon áll, nagy hévvel beszélő szónokot sokan hallgatják, megannyi jellegzetes alakjai a nagy proletár-hadseregnek. Az egész társaságnak csoportosítása, a komor, sötét figyelő arczok, az elkeseredés, melyben pár munkás a szónok szavainak hallatára kitor, a felhomály, mely a helyiségben uralkodik, a mester egész erejét mutatják. Hatásos ellentét az igatkozó beszéd által elragadt munkásoknak egy borkötényes munkás komoran tűnődő alakja, a kit felesleges, karján mosolygó kisdével, lebeszélni iparkodik a sztrájkban való részvételtől.

A nemzeti színház újdonsága. Legifjabb Szász Károly „Katonái ur házasodik” című három felvonásos vígjátéka nov. 9-én kerül színe a nemzeti színházban.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia október 29-iki összes ülésének érdekes tárgyai voltak, és nagy közönség gyűlt össze. A közélet és politika szereplői közül is többen megjelentek, hogy meghallgassák a szenecelenen véget ért Grünwald Béla fölött tartott emlékbeszédét. Than Károly elnökölt az ülésen.

Láng Lajos volt pénzügyi államtitkár tartotta az emlékbeszédét Grünwald Béla fölött. Nem az egész embert és működését kívánta jellemezni, hanem az író, s kijelölni a helyet, melyet hazánk politikai eszméinek fejlődésében elfoglalt. Azután ismertette Grünwald munkáit, részletesen mondotta el az 1874-ben megjelent „Közigazgatásunk és a magyar nemzetiség,” az 1876-ban kiadott „Közigazgatásunk és a magyar szabadság,” továbbá a „Felvidék” és a „Régi Magyarország” című munkáinak tartalmát. Valamennyiben azt iparkodott Grünwald megbizonyítani, hogy a megyei szervezet nem felel meg a magyar állam érdekének, a melyet hathatósan csak a közigazgatás államosítása útján lehetne szolgálni. Grünwaldnak nagy érdemei vannak az államosítás eszméjének elterjesztésében. Az emlékbeszéd szerint: „a parlamenti élet létköre nem felelt meg neki, tehetsége ott nem talált megfelelő tért, hol oly sikereket arasson, mint azelőtt, ennélfogva tehát visszatért az irodalomhoz s megírta a „Régi Magyarország” című művet.” Az emlékbeszéd azal végződik, hogy kegyelet az elhunytnak s bennünket vigasztaljon az a tudat, hogy eszméi megvalósulnak. Az emlékbeszédet zajosan megénezték.

Beöthy Zsolt tett ezután jelentést a Pécely-díj odaítéléséről. Az 1200 frtos díj az 1891—92-ben megjelent eredeti regények legjobbját illette. Az ítélt bizottság Gyulai Pál elnöke alatt Berzók Árpád és Beöthy Zsolt tagokból állt. A jelentés előadja, hogy a jutalom elsősorban történelmi regényeknek szól, de íróink történelmi érzéke fogyóban van s az 1891—92-ik évből megjelent ilyen mű regényekre kellett a bizottságnak figyelmét fordítania. A jelentés ezután nagy elismeréssel szól Jókai „Sárga rózsá” című regényéről, mely a „Pesti Hírlapban” 1892-ben jelent meg. A regény a Bach-

világból veszi tárgyát s a hortobágyi életet festi benne a szerző. Az előadottak alapján a bizottság többsége, Gyulai Pál bizottsági elnök eltérő véleményével szemben, ki Csiky Gergely „Sisyphus munkája” című regényét kívánta megjutalmaztatni, azt a javaslatot terjesztik az akadémia elé, hogy a Pécely-díjjal Jókai Mórnak „Sárga rózsá” című regényét tüntesse ki. Az akadémia ezt helybenhagyta és Jókai újabb megkoszoruzását a hallgatóság megjeléneste.

Az akadémiai főkönyvtárnoki állás betöltésére szavaztak ezután. Heller Ágost kapta meg a szavazatok többségét, Csánki Dezső ellenében. Szily Kálmán főtitkár bejelentéven Tomori Anasztáz és Horváth Árpád lev. tagok halálát, tudtatta, hogy az akadémia ez évi Széchenyi-énnepét november 4-én tartja, a mikor is Vécsey Tamás „Széchenyi és a magyar magánjog” című tanulmányát olvassa fel. A Lukács Krisztina-féle nyílt pályázat kapcsolatban, az illető osztály javaslataira az akadémia Pasz-lavszky Józsefet megbízta a „Magyarország emlős állatai” című mű elkészítésével, a melyet négy év alatt megírni tartozik. — A Franklin-társulat magyar Corpus Juris kiadását tervezvén, arra kéri az akadémia, hogy egyrészt jelöljön ki fordítás végzésére illetékes tagokat, másrészt pedig vállalja magára a kiadás elintézését való felügyeletet. Átteszik a megkezesést elintézés végett a II. osztályhoz.

A Kisfaludy-társaság okt. 31-ki havi ülésén Gyulai Pál elnök mély részvételt tudatta Tomori Anasztáz alapító tag halálát, akinek különös érdeme, hogy nagy áldozatkészséggel fordult a társaság felé, midőn ez a 60-as évek elején halottaiból feltámadt, Degré Alajos indítványozza, hogy a társaság tartasson az elhunyt felett emlékbeszédet. E kérdés felett zárt ülés fog határozni.

A folyó ügyek bejelentése következtében, Beöthy Zsolt titkár tudatta a társasággal, hogy Lukács Móricz munkái két kötetben, Gyulai Pál szerkesztése alatt, a napokban hagyják el a sajtót.

A felolvasásokat Vadnai Károly kezdte meg, hogy bemutassa „Immaculata grófné” című új társadalmi regényének egy részletét. A szatirikus tollal megírt regény főalakja egy, a polgári házasság ellen imádkozó mágnásasszony. Utána Vörtesi Arnold olvasta fel „A mi kutyánk” című humoros rajzát. Majd Heinrich Gusztáv bemutatott két Helgi-dalt, melyeket tanítványa, Lederer Ignác fordított le a régi „Eddá”-ból. A dalok a XIII. századból származnak és Helgi hőstetteiről, mely szerelméről és korahaláláról szólnak. A töredékes dalokhoz Heinrich tájékoztató bevezetést mondott.

MI UJSÁG?

Halottak ünnepe. Derült, enyhé őszi nap verőfényében vonult ki a kerepesi-úti temetőbe már reggeltől kezdve a nagy tömeg, szakadatlanul egész estig. Évről évre ünnepebbé válik a kegyelet ünnepe itt, hol minden esztendőn annyi kedves halottnak, a közélet derék munkásainak, az egész nemzet jelesének jutnak örök nyugodt helyet. Az idén a halottak napja nagyobb temetői ünnepekkel is össze volt kötve: Kossuth sírjának meglátogatásával, Klapka síremlékének leleplezésével. Ugyanekkor avatták föl egy korán elhunyt jeles művészek, Huszár Adolf szobrásznak szép síremlékét. És szeretését a temetőben, a jelesek sírját, egyesületek, küldöttségek keresték föl, zászlójuk alatt, az emlékezés meleg és hazafias szónoklataival, az élők tiszteletének koszorójával.

Deák, Bathhány mauzoleumát a főváros díszítette föl. Kossuth sírjáról szintén a hatóság gondoskodott. A nagy kölapot ellepték a virágok és koszorúk. Köröskörül zöld növények, pálmák voltak elhelyezve, s este fölygáltak a színes lámpák. Rendőrök álltak a vasránál, hogy fentartsák a rendet, mert reggeltől kezdve szakadatlan volt a tolongás. Kívált délelőtt gyűlt össze itt nagy sokaság, várva Kossuth fainak megjelenését. A rögtönzött emelvényen minden negyed órában új és új szónok tűnt fel. Szakadatlanul érkeztek a küldöttségek. Impozáns volt az egyetem ifjúság menete, mely fölkereste a nevezetes sírokat, és megkoszorúzta. Kossuth két fia, Ruttkaynéval és az Ambrozovits-család tagjaival délelőtt jelentek meg, s három szép koszorút tettek le a sírra: az apának, az anyának és a testvérnek. (Kossuth atyjának sírját a dabasi temetőben szintén fölkereste és földszítette az ernyedetlen kegyelet.) A függetlenségi párt is délelőtt keresték föl Kossuth sírját, s a párt nevében Babó Emil mondott beszédet és tett koszorút. Aztán Irányi Dániel sírját keresték föl, itt Várady Károly képviselő mondott beszédet. Irányi sírját napközben a munkások küldöttsége is fölkereste, s a baptisták felekezetiének szónoka is tartott beszédet.

Klapka sírjánál, mely épen Deák mauzoleuma mellett, Trefort sírjának tőszomszédságában emelkedik, szintén nagy volt a tolongás. A síremlék leleplezésére eljött Párisból a vitéz tábornok fia is. A sír körül régi honvédek alakították kört. Tibya Já-

nos, Komárom város képviselője, mint a szobor-bizottság elnöke tartott beszédet, majd Illyés Bálint képviselő az országos honvédegyeték megbízásából beszélt. Az ünnepléi alatt érkezett meg Kossuth két fia, kik a sírnál ismerkedtek meg Klapka fiával. Kossuth fia is koszorút helyeztek a sírra. Az ünnepléi után Csendics Gyula városi tanácsnok átvette a sírt a főváros gondozásába.

Szép ünnepléi volt Huszár Adolf sírjánál, melyre a sírszobort (az élet fonalát elmetező Párka) a napokban helyezték el. Donáth Gyula szobrász sikerült műve ez. (Rajzát már akkor közelítettük, mikor a képzőművészeti társulat kiállításán be volt mutatva.) Az emlék-szobor a képzőművészeti társulat buzgólkodása folytán létesült, a társulat választmányra testületileg jelent meg, valamint sok művész, a mintarajziskola tanári kara. Keleti Gusztávnak, a képzőművészeti társulat igazgatójának beszédét Zala György szobrász olvasta föl. Több művészi egyesület nevében koszorúzták meg a sírt.

Síremlék-leleplezés volt még több helyen. Erkel Eleknek, a népszínház néhai jeles karmesterének, a színház személyzete állított emléket, s az énekkar gyászdallamai mellett borították el koszorúkkal.

Az országos színész-egyesület volt titkárnak, Rajkai Friebeisz István emléket avatta fel. Az „Ötthon” írói kör több tagja pedig a kispesti temetőben Madarassy László író síremlékének felállításánál vett részt. Az úpepesti temetőben pedig Pasche Lebzück Mária-nak, a nőhonvédnek sírját jelölték meg emlékkövel. Több függetlenségi képviselő is elment s Babó Emil képviselő szónokolt.

A kerepesi-úti temetőben a dél utáni órákban alig lehetett mozogni. A jelesek sírjánál mindenütt beszédeket mondtak. A nagy közönség pedig a sír mezők egyes hantjainál omlott szét.

A krisztinavárosi temetőben a Buda ostrománál elesett honvédek sírjánál volt hazafias gyászünnepek.

A nádor-családnak a budavári Zsigmond-kápolna sírboltjában lévő sírjait József főherceg díszítette föl; délelőtt gyászmise volt.

Temesvárt is hazafias ünnep volt e napon. A szabadságharcban elvérzett honvédeknek állított két emléket leplezték le a gyárvárosi Selyemtelken és a józsefvárosi temetőben. Az ünnepléi gyász isteni tisztelettel kezdődött. Mind a két helyen emlékbeszédeket tartottak. Az ünnepléi az orsz. honvédegyetek központi bizottsága is képviseltette magát. Két költőnk, Lévy József és Szabolcska Mihály, kiket szintén meghívtak, de nem jelenhettek meg, a következő lelkes sorokat intették a szobor-bizottsághoz:

Poraitok felett, hol véretek ömlék. A megvérdett haza maga örök emlék. Lévy József.

Kik voltak ők? Ha erre járó Idegen kérni töleket: Mondjátok el, hogy nincs reá szó, Hirdetni méltó tettöket. Volt egy... csaták viharában, Égszattogástként szent, szilaj... De elvívte e kor magával, Mint özenénjét a vihar!

Szabolcska Mihály. A királyi pár nov. 3-án készült elhagyni Gödöllőt. Az egész udvar felköltözik Bécsbe. A királyné, ki egészségre való tekintettel a telet a déli vidékre tölti, a zord téli hónapokon át Algírban fog tartózkodni.

A királyné október 22-én reggel, mielőtt visszatért volna Budavárból Gödöllőre, teljes ukognitóban, minden kíséret nélkül a Mátyás templomba ment és egyik utolsó padban helyét foglalva, csendesen imádkozott. A királyné, a kit senki sem ismert fel, végig hallgatta a misét és aztán megszólalt mindent az újonnan restaurált templomban. Később érte a disz-térre ment, hol a honvéd-szobort is megnézte.

József Ágost főherceg, a kit a pozsonyi 72. számu gyalogezredetől a brünni 6. számu dragonos ezredhez helyezték át, a napokban már elköltözik Pozsonyból Brünnbe. A főherceg neje, Augustza hercegnő, ki családí örömöknek néz elébe, szülei

látogatására Münchenbe utazik s valószínűleg decz. közepéig marad ott.

Deák mauzoleumának feliratai. Deák Ferencnek a kerepesi-úti temetőben emelkedő kupolás mauzoleuma nem csak mint egy nagy ember porainak nyugvó helye becses, hanem művészi emlék is, főkép belseje, Strobl sarkofágájával. A műemlék csak most készült el teljesen. Hiányoztak a mauzoleum belsejében levő márványlapokról a feliratok. Néhány nap előtt ezek bevésését is befejezték. A szöveget Zichy Antal szemelte ki, s a következő: Deák Ferenc szavai:

A mit erő és hatalom elvesz, Azt az idő és kedvezet szerencse Ismét visszahozhatják.

A KEREPESEI-ÚTI TEMETŐBŐL. — Csukási József síremléke. Zala György szoborműve.

De a miről a Nemzet, Félve a szenvedésektől, Önmaga lemondott. Annak visszacszerése mindig nehéz S mindig kétségess. 1861. augusztus 8.

A bal alsó márványlap fölrása ez: 1878. évi III. törvénycikk. Deák Ferenc Emlékének törvénybeiktatásáról. Deák Ferenc az isteni Gondviselés változhatatlan Végsége által az élők sorából Elszállítván, A törvényhozás elhatározta,

1. §. Hogy Deák Ferencnek a Haza körül hosszú éveket Során át szerzett érdemei Törvénybe iktatassanak.

2. §. Hogy a miniszterium egy az Ellunyhzó méltó emlékek Az ország fővárosában Országos adakozás útján Felállításra végett Szükséges intézkedéseket Azonnal tegye meg.

A jobb alsó márványlapon Vörösmarty Mihály-nak a következő költeménye van véve:

Deák Ferenc Alkudtál s mondtad: Nem kell, a mit ti szerettek, Vagy nem kell ugy, mint élni, Szeretni szokás.

Munkabíró lelket kívánok, Féltel tudatlant S féltel merőt; a mint a haza Jobb ügye hí. És emberszerető szívet Szabad indulatokkal És áleszmekkel küzdeni Sikra kelőt, Túrni vizsályt és pártharagot S ha kerülni lehetlen, Régi barától is túrni A néma döföset. S a mit kezdettem, Fiatalkori lelkesedéssel, Arról hálalmát mondani Végnapomon. Mindezkéért a díj, A melyet elérni reményem: Vajha kicsi legyek A nagy haza hősei közt. Vörösmarty M. 1845.

Ezenkívül a sarkofág talapatára elől „Deák Ferencz”-et, hátul 1803—1876 évszámokat vészték, kívül pedig a mauzoleumon a kapu fölé nagy betűkkel ezt: Deák Ferencz.

Kossuth fiait itthon. Kossuth Ferencz okt. 28-án érkezett haza, s állandóan Budapesten marad. Megérkezésekor nagy ünneplésséggel fogadták. Okt. 31-én délelőtt pedig öcsese, Kossuth Lajos Tivadar is megjött, de csak néhány napra. Aztért jött, hogy ő is koszorút tessen halottak napján Kossuth Lajos sírjára.

Vajda János írói jubileuma. A fővárosi írói és hírlapírói körében arra törekednek, hogy Vajda János költőnek ötven éves írói munkásságát a törvényhozás jutalmazza meg. A terv az, hogy valamennyi író és hírlapíró aláírásával kérvényt nyújtsanak a törvényhozáshoz s nagyobb Vajda-alapítvány létesítését kérjék. Ez alapítvány kamatait Vajda János élvezné holtá napjáig, azután pedig a legjobb magyar versköltő. Ilyen módon jutalmazták annak idején Toldy Ferenczet, aki évi 4000 forintot kapott.

Árpád sírja. Budapest főváros hatósága fölterjesztést intéz a kormányhoz, hogy a milleniumi ünnepléi programjába vegye föl Árpád sírjának emlékművel való meglőlését, tudmülük O-Buda mellett, azon a helyen, a hol az egykori Fehéregyházat sejtik, állítsanak emléket.

A Mátyás-templom környéke. Schulek Frigyes építész-tanár, a budavári Mátyás-templom nagy-érdemű építője, okt. 27-én este a magyar mérnök és építész egyletben tartott felolvasást a Mátyás-templomról és környéke rendezéséről, ismertetvén a nevezetes műemlék egész történetét.

Elmondta, hogy a templom, a magyar nemzethez kapcsolódó viszontagságait élte át; hol emelkedett, hol pedig süllyedt művészi értéke. Örök elismerésüket érdemlik a templomnak századokon keresztül váltakozó restauráló építészeti, de tudtunkon kívül hálára nékeltek bennünket azok a minden műérteket nélkülözök barbárok is, a kik nem átalították az egyház egész kiszökő pilléreit megbontani és az illyformán nyert kőveket a templomnak, valamely, ezéjünk szerint fölösleges nyilását befalazni, mert csak ezáltal vált lehetségessé, hogy a XIX. század végén teljes korhűséggel helyreállították Budapest e gyönygött. A porhanyós falakból mintegy kiásott kővek a maguk egészében őrizték meg profiljaikat, de még színöket is. Schulek ezután a

BUDAPESTI CZÉGEK.

Eisenschiml és Wachtl
Budapest, Váci utca 12.
Gyár: Bécs, Kaiserstrasse 62.
Legnagyobb raktár mindenféle fény-
pézteti gépek és készülékekből.
Alapítva 1856. — Többször kitüntetve.
Arjegyzekek ingyen és bérmentve.

ROTHBERGER JAKAB
cs. és kir. udvari szállító.
Budapest, váci-utca 23, a nagy Kristófhoz ez. házban.
Kész férfruhák a legújabb választékban. A készit-
mények elegáns, tartós és juttányos voltáért, valamennyi
világkiállításokon a legmagasabb érmeikkel kitüntetve.

CALDERONI ÉS TÁRSA
Ajánlanak színhazi és kettős
látcsöveket, kitűnő üvegekkel.
Salon-lorgnetteket a la Pom-
padour. Új fajtájú pápaszeme-
ket és csipeteket kit. üvegekkel.
Fénykép-készülékek amatőrök
számára. Aneroid-légmérők, hő-
mérők, rajzoszkópok, nagyító-üvegek.

LATZKOVITS A.
BUDAPEST,
IV. kerület, Váci-utca 22. szám.
Cs. és kir. szabadalmazott fehérnemű-gyáros
ajánlja
uri divat- és fehérnemű-ujdonságait.

„Toronyóra”
palota, lakanya. gyári órákat,
villanyórákat,
legelőnyösebben rendez be
Mayer Károly L.
1-es magyar gősgyára
Budapest, VII., Kazinczy-u. 3.
Képes árjegyzék. Költőszerv. bérn.

KERTÉSZ TÓDOR.
Műiparuk tára.
Kunstgewerbliche Geschenks-
gegenstände.
Magasin des Nouveautés indus-
trielles. — Fancy Goods.
Budapest, Kistófalva-tér
(Gróf Teleki palota).

A Magyar Asphalt
részvény-társaság
Budapest, Andrássy-út 30
elvéllalja jótállás mellett
legelőnyösebben
asphalt-burkolatok
fektetését és
nedves lakások,
pinczék, stb. gyökeres
száraztatását.
☎ Telefon.

45. SZÁM. 1894. BUDAPEST, NOVEMBER 11. 41. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt félévre 12 frt, egész évre 24 frt. Kísérlet díjmentes. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt félévre 6 frt, egész évre 12 frt. Kísérlet díjmentes. Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK félévre 3 frt, egész évre 6 frt. Kísérlet díjmentes. Külföldi előfizetésekre a postallag megfizetendő díj a csatlakozás után.

FÖLDVÁRY IMRE
férfidivat- és fehérnemű-raktára.
BUDAPEST,
IV., Koronaherceg-utca 11. sz., a főposta mellett és
VIII., Kerepesi-út 9., a Pannonia mellett.
Saját szabászat. — Telefon. — Arjegyzekek bérmentve.
Cségen össze nem tévesztendő Földvári J. (Jakab) céggel.

TUDÓSÍTÁS.
A cs. és kir. közhadügyministerium külön-
féle ruházati és felszerelési tárgyakat az álta-
lános verseny útján szándékozza biztosítani.
A teljes tartalmu hirdetés az ajánlati
mintával, továbbá a szállítandó czikké kimu-
tatása a 4-ik hadtest ha-biztonságánál, a 2-ik
számu ruharaktárnál Budapesten, valamennyi
kereskedelmi és iparkamaránál, a kereskedelmi
muzeumnál és a magyar országos iparegyletnél
Budapesten; — valamint a szerződési tervezet
alakjában szerkesztett részletes feltételek vala-
mennyi hadtest-hadbiztonságoknál, a brünni,
budapesti, gráci, kaiserebersdorfi ruharaktá-
raknál, valamennyi kereskedelmi és iparkama-
ránál, a budapesti kereskedelmi muzeumnál és
a magyar országos iparegyletnél Budapesten,
betekintetők. 5920
Budapesten, 1894. év október havában.
A cs. és kir. 4-ik hadtest hadbiztonságától.

**Haladás verseny-
képesség.** 1893. ipar-
egyesületi ezüst érem-
mel kitüntetve.
**Pontos javítás és a
jó munkáért** 1893.
iparegyesületi ezüst
éremmel kitüntetve.

Hevesi Balázs
utóda
HARKAI MÁRIA zongora-gyáros.
1891. állami kedvezményben kitüntetett.
Budapest, Koronaherceg-utca 10.
Ajánlja kitűnő minőségű, legelső tanároktól elismert,
hangverseny-zongoráit.
Rövid szárny-zongora és legrövidebb Mignon-
zongorák, vasszerkezettel. Szentén vasszerkezeti
czimbalmok kaphatók nagyobb választékban.
☎ Javítás elfogadtatik a legelőnyösebb feltételek mellett.
Az állami iskolák részére gyárból vásárolnak.

A „Franklin-Társulat” kiadásában Budapesten megjelent
és minden könyvtárnál kapható:
**A huszadik század
szocziálpolitikájának
történelme.**
Irta **Králitz Lajos**
Ara füzve 80 kr.

GANZ ÉS TÁRSA
VASÖNTŐ- ÉS GÉPGYÁR-RÉSZV.-TÁRSULAT
BUDAPEST.

Ajánlanak mindennemű vas-, acél- és fémöntvényeket
építkezési és gépészeti czélokra vízvezető csöveket, szil-
vattyúkat, lecsapoló és öntöző-zsilipet, készülékeket a
belvizek leeresztésére. — A helyi viszonyok szerint szer-
kesztett turbinákat, órlöhengereket kéregöntetű hen-
gerekkel és malomberendezési czikkeket. — Zsilipeket
bármily nagyságban és bármily rendszer szerint. — Alag-
csöveket, zárkészülékeket, cső- és kapu-zsilipekhez,
czölöpverő gépeket, anyagszállító kocsiakat. — Álló vagy
fekvő gázmotorok egy vagy két hengerrel és minden-
nemű zúzógépek.

SZŐRVESTŐ POR
(Poudre dépilatoire)
BRÜNING G. C.-től, M. m. Frankfurtban.
Elismert legjobb szőrvestő szer, mérgegmentes, egészen
ártalmatlan, a leggyöngédebb bőrt sem támadja meg, emel-
fogva hűlgeknek kiválóan ajánlható. Hatása rögtön és töké-
letes. Egyetlen szőrvestő szer, mely orvosilag
ajánlatik, a melynek Oroszországba vitelét a szent-
pétervári orvosi hatóság megengedte, a mely az
asztvevpenet világkiállításán az ottani Musée com-
mercial de l'Institut supérieur de Commerce által
elfogadva és kitüntetőre lett. Egy üvegcse 1 frt
75 kr., a hozzávaló ecset 12 kr.
Raktár: Budapesten, TÓRÓK J. gyógyszerárban, Király-utca 12. szám.

Klősz György
fényképészeti és műszaki műintézete,
(jelenleg Kossuth Lajos utca 18.)
November hó 6-ikától fogva
Városligeti fasor 49. sz. a.
(saját házában) lesz.
☎ Villamos vasut megálló-hely a ház előtt.

Gőzcséplők.
Szigoruan a magyar gazdasági viszonyokhoz
alkalmazott gyártmányok.
Az összes gazdasági gépeket tartalmazó árjegyzékkel, szakba
vágó felvilágosítással és tanácsokkal, árak és feltételek közlésével
szívesen és díjmentesen szolgálunk.
Első Magyar Gazdasági Gépgyár
részvény-társulat.
Gyártelep: Budapest, külső váci-út 7. szám.
Czímre ügyelni tessék!

AZ ÚJ NÉMET KANCELLÁR.

VILÁGSZERTE nagy meglepetést okozott az a
hirtelen és nagy változás, mely Német-
ország két legfőbb kormányfőjének, le-
mondásával és gyors helyettesítésével történt a
német császárság kormányzatában. E változás-
nak az okait még ma is inkább csak találgatják,
mintsem bizonyos tudják a beavatottabb poli-
tikai körök is. A legáltalánosabb tudomás eddig
csak annyiból áll, hogy Caprivi, a német csá-
szárság volt kancellárja, és Eulenburg, Porosz-
ország volt miniszterelnöke, egymással ellen-
tétes javaslatokat terjesztettek a császár elé a
fölforgató pártok megfélemezésére tenendő intéz-
kedések tárgyában. A császár pedig nem látván
az ellentétek kiegyenlítésének lehetőségét s nem
vélvén a javaslatokat külön-külön
célra sem vezetőeknek: minden
hosszabb tárgyalások megkísértése
nélkül egyszerűen elfogadta a két
miniszter lemondását s táviratilag
nyomban maga elé rendelte érte-
kezletre Strassburgból Elzász-Lo-
tharingia helytartó kormányzóját,
Hoheulohe-Schillingsfürst herce-
get, ki a távirat vételével (okt. 26.)
sem kora nehézkességét, sem a
hosszú út fáradságait nem te-
kintve, azonnal Berlinbe sietett s
a császárral való rövid értekezés
után mindjárt elfoglalta úgy a bi-
rodalmi kancellári, mint a porosz
miniszterelnöki állást, melyeket
már Bismarck herceg különvá-
laszthatatlanoknak nyilvánított.
II. Vilmos császár ez úttal épen
oly önkényesen járt el, mint Bis-
marck lemondásakor. Nem kért ta-
nácsokat sem miniszterektől, sem
parlamentari férfiaktól, hanem cse-
lekedett a maga belátása szerint.
Valamint Bismarck távoztával
Caprivi: épen úgy most Caprivi
távoztával Hohenlohe-Schillings-
fürst herceg már annyira készen
volt tartva, hogy a válság 24 óra
alatt le is folyt s be is volt fejezve,
még pedig most annál könnyebb
szerrel, mert a hatalomnak egyik
kézből a másikba való átsiklása nem

járt oly nagy zökkenéssel, mint mikor a rend-
kívül nagy tekintélyű s népszerű „vas-
kancellár” helyére az alig ismert Caprivi lé-
pett. Caprivi általános vélemény szerint elég
emberül megállotta helyét a kijelölt polczon,
de sem nagy elődjét nem tudta elfelejtetni,
sem saját értékét oly fontossá tenni, hogy a
kiváló államférfiu híreben álló Hohenlohe új
jelenség s ismeretlen tehetség alakjában lépne
az ö örökébe.
A min a közvélemény még Németországban
is meghökken, az az a katonás rövidségű s pusztán
az uralkodói akarathól kifolyó eljárás, a
mint a császár a kancellári méltóság betöltése
tárgyában intézkedett. De viszont enyhíti az el-
járás önkényességét az, hogy Hohenlohe az
egész Németország ügy fogadja, mint a ki kon-
zervativ hajlamai mellett is mindig barátja volt

a mérsékelt szabadelvűségnek és híve a hármá-
szövetségnek.
A Hohenlohe-család, mely 1744-ben nyerte
hercegi czimét, a legelőkelőbb és legrégibb né-
met főnemesei családok közé tartozik, mely egy-
üttal igen kiterjedt család is mind maig. Külön-
böző (protestáns és katolikus) elágazásai Lan-
genburg, Oehringen, Ingelfingen, Waldenburg
és Schillingsfürst melléknevek, különböző bir-
tokaikról elnevezve, sőt a kancellár egyik nem
rég elhunyt testvérét, Viktor herceget, ki egy
időben a porosz főrendiház elnöke volt, Ratibor
herczeknek is neveztek, mivel a Hessen-Rhein-
fels-Rothenburg örgrófok örökségéből Ratibor,
Corvey és más sziléziai birtokok jutottak tulaj-
donukba. Mellékesen megemlíthetjük, hogy az
új kancellár egyik testvére a híres Hohenlohe
bibornok, ki már pápajelölt is volt, másik test-
vére Hohenlohe Konstantin herceg
osztrák császári főudvarmester s
Hohenlohe Adolf herceg, ki épen
Bismarck előtt volt 1862-ben porosz
miniszterelnök. Egyszóval a család
tagjai közül a jelenkorban is több-
ben szerepelnek. Magyarországon
jelenleg a Hohenlohe-család két
ivadéka lakik. Az egyik Hohenlohe
Klodvig herceg es. és kir. tartalékos
százados, kinek első neje Eszter-
házy Francziska grófnő volt; máso-
dik neje Majláth Sarolta grófnő,
néhai Majláth György országbíró
leánya. Hohenlohe Klodvig her-
cege a Sopronmegyében fekvő sághi
uradalmat bírja. A második a Ho-
henlohe család egyik nőivadéka,
Hohenlohe-Bartenstein Mária her-
cegnő, a kit Lónyay Albert es. és
kir. alezredes bir nőül.
Az új kancellár, Hohenlohe
Klodvig Károly Viktor schillings-
fürsti, ratibori és corveyi herceg,
1819 márczius 31-én született
Schillingsfürstben. Atyja Ferencz
József herceg s anyja Hohenlohe-
Langenburg Konstancia hercegnő
volt. Othon magán úton elvégez-
vén alsóbb tanulmányait, a götting-
gai, heidelbergi és berni egyete-
meken lett joghallgató, azután
1842-ben porosz állami szolgál-
latba lépett s mint ilyen Ehren-

HOHENLOHE-SCHILLINGSFÜRST KLODVIG KÁROLY VIKTOR HERCEG, német birodalmi kancellár, porosz miniszterelnök és külügyminiszter.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám.)